
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

श्री॥ श्रीनृसिंहं नजे॰ श्रीस
श्रीः॥ रस्वत्यै नमः श्रीकृष्णा॰

(1)

सा० भे० ३

रस्परं सवर्णसंज्ञा एव भवन्ति॥ लोकाच्छेषस्य सिद्धिरिति वक्ष्यति॥ ततो लोकतएव ह्रस्वादिसंज्ञा ज्ञातव्या॥ एकमात्रो ह्रस्वः द्विमात्रो दीर्घः त्रिमात्रः प्लुतः व्यंजनं चार्द्धमात्रकम्॥ एषामन्येऽप्युदात्तादिभेदाः सन्ति॰ उच्चैरुपलभ्यमानुदात्तः नीचैरनुदात्तः समवृत्त्या स्वरितः॥ एऐओऔ संध्यक्षराणि एषां ह्रस्वा न संति॰। उभयेस्वराः॥ अकारादयः पंचचत्वारि एकारादयः उभयेस्वराः उच्यन्ते॥ अवर्ण्या नामिनः॥ अवर्णवर्ज्याः स्वराः नामिनः उच्यन्ते॥ अनुक्रान्ता त्वावस्वराः प्रत्याहारं जिग्राहयिषया व्यंजनान्यनुक्रमिष्यति॥ हयवरल॰ ञणनङम॰ झढधघभ॰ जडदगब॰ खफ

नृसिंहंभजे॥ श्रीगणेशायनमः॥ प्रणम्यपरमात्मानंबालधीवृद्धिसिद्धये॥ सारस्वतीमृजुंकुर्वे
प्रक्रियांनातिविस्तराम्॥ इन्द्रादयोपियस्यान्तंनययुःशब्दवारिधेः॥ प्रक्रियांतस्य
कृत्स्नस्यक्षमोवक्तुंनरःकथम्॥ तत्रतावत्संज्ञासंव्यवहारायसंगृह्यते॥
॥ १ ॥ अइउऋऌसमानाः॥ अनेनप्रत्याहारग्रहणायवर्णाःपरिगण्यन्तेतेषांसमा
नसंज्ञाचविधीयते॥ नैतेषुसूत्रेषुसंधिरनुसंधेयोऽविवक्षितत्वात्॥ विवक्षि
तस्तुसन्धिर्भवतीतिनियमात्॥ लौकिकप्रयोगनिष्पत्तयेसमयमात्र
त्वाच्च॥ ह्रस्वदीर्घप्लुतभेदाःसवर्णाः॥ एतेषांह्रस्वदीर्घप्लुतभेदाःप

न १

स्वरहीनं व्यंजनं तेष्वकारः॥ सुखमुखोच्चारणार्थमकारादित्संज्ञकः कार्य्यायेत॥ प्रत्य
याप्रतिरिक्तः॥ कस्मैचित्कार्य्यायज्ञोच्चार्य्यमानो वर्णः इत्संज्ञको भवति॥ यस्येत्सं
ज्ञा तस्य लोपः॥ वर्णादर्शनं लोपः॥ वर्णविरोधो लोपश्च॥ मित्रवदागमः शत्रुव
दादेशः॥ स्वरानन्तरिता हलः संयोगः॥ कुचुटुतुपु वर्गाः॥ उकारः पंचवर्णपरि
ग्रहणार्थः॥ स्वरेदोनामिनोगुणः॥ अर् एत् ओत् एते गुणसंज्ञकाः॥ आरैऔ
वृद्धिः॥ आर् ऐ औ एते वृद्धिसंज्ञकाः॥ अन्त्यः स्वरादि टिः॥ अन्त्योयः स्वर
स्तदादिर्वर्णाष्टिसंज्ञको भवति॥ अन्त्यात्पूर्व उपधा॥ अन्त्याद्वर्णमात्रात्पूर्वो

…संहंभजे

छठथ· चटतकप· शषस॥ आद्यन्ताभ्यां प्रत्याहारं जिघृक्षता आद्यन्ताभ्यामेते
वर्णा ग्राह्याः॥ आदिर्वर्णोन्त्येन सह गृह्यमानस्तन्नामा प्रत्याहारः। यथा हि अ
कारो णकारेण सह गृह्यमानो ऽण्प्रत्याहारः॥ स च॥ अइउऋलृएऐओऔ

॥२॥

हयवरलञणनङ·म·झढधघभ·जडदगब·इत्येतावत्संख्याकः संपद्यते॥
चटतकप इति चय प्रत्याहारः। जडदगब इति जब प्रत्याहारः। झढधघ
भ इति झभ प्रत्याहारः। एवं यत्र यत्र येन येन प्रत्याहारेणाक्षरं समग्रमत्र
ग्राह्याः संख्यानियमस्तु नास्ति· हसा व्यंजनानि भवंति। हकारादयः सकारान्ताः

मिथः सावर्ण्यं वा वक्तव्यम्॥ होतॢकारः होतृकारः॥ होतृ ऌकारः॥ ऋलयोस्सावर्ण्यं
वा वक्तव्यम्॥ परि अंकः पर्यंकः पल्यंकः॥ ए ऐ ऐ॥ अवर्ण एकारे ऐकारे च परे सह ऐका
रो भवति॥ तव एषा तवैषा। तव ऐश्वर्यं तवैश्वर्यं॥ ओ औ औ॥ अवर्ण ओकारे औ
कारे च परे सह औकारो भवति॥ तव ओदनं तवौदनं। तव औन्नत्यं तवौन्नत्यं॥ ओष्ठोत्वो
र्वा समासे॥ अवर्ण ओष्ठ ओत्वोः परयोर्वा सह औकारो भवति॥ समासे इति विशेषः॥ बिम्ब
ओष्ठः। बिम्बौष्ठः। बिम्बोष्ठः। स्थूल ओतुः। स्थूलौतुः। स्थूलोतुः॥ समासे इति किम्।
तवोष्ठः॥ १० इति स्वरसंधिः॥ १०॥ अथ प्रकृतिभाव उच्यते॥ नामी॥ अहलो [illegible]राद्धः
संधिं न प्राप्नोति॥ अमी अश्वाः॥ अमी इति॥ ई स्वत्रेउ इच्च इच्चे ई कारान्त श्चेउ

प्रथमा व्याकरणा नामसंग्री काशी...
धर्मी ... नीनांस ता नां प्रकरणां
...

हंमजे. असंयोगादिपरो ह्रस्वो लघुः॥ विसर्गानुस्वार संयोगादि परो दीर्घश्च गुरुः॥ मुखना
शिकाभ्यामुच्चार्यमाणोऽनुनासिकः॥ द्विर्बिन्दुर्विसर्गः॥ शिरोबिन्दुरनुस्वारः॥ ॥
इति संज्ञाप्रक्रिया॥ ॥ अधुना स्वरसंधिरभिधीयते॥ इयं स्वरे॥ इवर्णो यत्व

।३॥ मापद्यते स्वरे परे॥ दधि-अत्र दध्यत्र स्थिते॥ दध्यू-अत्र इति जाते बहुवति॥
हसेहसः॥ स्वरात्परो रेफहकारवर्जितो हसो हसे परे द्विर्भवति॥ इति धकारस्य
द्वित्वम्॥ झसे जबाः॥ झसानां स्थाने झसे परे जबा भवन्ति। इति पूर्वधकार
स्य दकारः॥ सवर्गीच्चाद्वर्गे विगर्गाः सवर्गा इति वचनात् ... यथासंख्यं वा (८)

सारस्वत·

एसंहंमजे·

मात्रं· वाङ्मात्रं· वाग्मात्रं· षट्‌मुखः षण्मुख·॥ मयादि नित्यम॥ मयादि प्रत्ययेपरे चपानां नित्यं अमाः स्युः॥ चिन्मयं· चिन्मयम·॥ चपात्‌ हशः॥ चपादुत्तरस्य शव र स्य छो वा भवति·॥ वाक्‌ शूरः। वाक्छूरः। वाक्शूरः॥ होभः॥ चपादुत्तरस्य हक रस्य भो वा भवन्ति॥ षड्वर्गा गश्चपत्ताद्‌वर्गगश्चतुर्थो भवति·॥ तत्‌ हविः॥ तद्धविः तद्‌ हविः॥ वाक्‌ हरिः। वाग्घरिः। वाग्हरिः॥ त्तो श्च भिश्च॥ तोः सकार तवर्गस्य चकार ... चवर्गो ... चयोगे शकाच च वर्गौ यथासंख्येन भवतः॥ कचरी

काएन्तोश्च एकारान्तश्च शब्दो द्विवचनान्तः संधिं न प्राप्नोति॥ मणीवादिषु पूर्वेण न च
ग्नी अत्र · पटू अत्र · माले अत्र आनय॥ वर्जनं किं · मणी इव · मणीव · रोदसी इव · रोद
सीव · दंपती इव · दम्पतीव · जंपती इव · जंपतीव॥ ओ निपातः॥ अ आ का ओ का
र निपात एकस्वरश्च संधिं न प्राप्नोति॥ आ एवं नु मन्यसे नो अस्मात तथ्यम॥
उ उत्तिष्ठ · देवदत्तोहि॥ हा कोने गाने रोदसे विचोरे च
अ अपेहि · इ इन्द्रं पश्य ·
दे: प्लुतो भवति॥१०॥ इति प्रकृतिसंधिः॥ अथ व्यंजनकार्यमुच्यते॥ चपा वे ब्रवाः॥ पदा
न्ते वर्त्तमानाश्चपा जबा भवन्त्यघे परे॥ षट् अत्र · षडत्र · वाक् यथा · वाग्यथा ·
न्ते वर्त्तमानाश्चपा जबा भवन्ति॥ वाकू
जमे जमा वा॥ पदान्ते वर्त्तमाना [illegible]

रो भवति ॥ न षि ॥ षकारे परे ॥ तवर्गस्य टुत्वं न भवति ॥ भवान् षष्ठः ॥ भवान्षष्ठ
ष्ठौ रं तया ॥ त्यदाजे वर्त्तमान ष्ठ वर्गात्प्ररस्य स्तो ष्टुत्वो भवति ॥ षट् सिद्दंति ॥ ष
ण्णीदन्ति ॥ षट् नरः ॥ षन्नरः ॥ नः सच्छुते ॥ नान्तस्य पदस्य छुते परे स गागमो भ
वति ॥ छितक्किताावावंत सोर्वक्रव्यो ॥ राजन् चित्रं ॥ राजंश्चित्रं ॥ भवान् तनोति ॥ भ
वांस्तनोति ॥ शेषे च कु वा ॥ नान्तस्य पदस्य से परे वा च गागमो भवति ॥ भवान् शूरः ॥ भ
वंच्छूरः ॥ भवाञ्च्छूरः ॥ भवाञ्शूरः ॥ ङ्णानो ह्रस्वाद्द्विः स्वरे ॥ ङकारणाकारनकाराह्र
स्वाङ्ज्ञात्परा द्विर्भवति ॥ स्वरे परे ॥ प्रत्यङ् इदं ॥ प्रत्यङ्ङिदं ॥ सुगन् इह ॥ सुगान्निह ॥ राज

कश्चरति॰ कस्छार्दयति॰ कश्छादयति॰ कशेशयः। कश्शयः॥ तत्‌चित्रं॰ तच्चित्रं॰ तत्‌ शास्त्रं॰ तच्छास्त्रं॥ नशात्॥ शकारादुत्तरस्य तवर्गस्य चुत्वं न भवति॥ प्रश्नः। प्रश्नः॥ विश्नः। विश्नः॥ कुभिच्छुः॥ ष्टोः ष्टुः॥ सकारतवर्गयोः षकारटवर्गाभ्यां योगे ष्टुर्भवति॥ [illegible] ॥ कस्षष्ठः। कष्षष्ठः। कस्टीकते॰ कष्टीकते॰ तत्‌टीकते॰ तट्टीकते॥ तोर्लि॥ तवर्गस्य लकारे परे लकारो भवति॰ तत्‌लुनाति॰ तल्लुनाति॰ भवान्‌लिखति॰ भवाँल्लिखति॥ अनुनासिकाद्विभेदात् एव जितास्वरनाः॥ सानुनासिको निरनुनासिकश्च तत्र सानुनासिक एव नकारस्य लकारो

दांसंहम्नो

सुहसरव
रेफेषुप

स्यारमते॥ दंपतीव॥ दम्पतीव॥ ग्रं छन्दसि॥ अनुस्वारस्य ग्रं भवति छन्दसि॥
हंसः। हग्रंसः। तंरथिः। तग्रंरथिः। सर्वेषां रूपाणां। सर्वेषाग्रं रूपाणां॥ ॥ इति व्यं-
जन संधिः॥ ॥ ॥ अथ विसर्गसंधिर्निगद्यते॥ ॥ विसर्जनीयस्य सः॥ विस-
र्जनीयस्य सकारो भवति खसे परे॥ कः चरति। कश्चरति॥ कः तनोति। कस्तनोति॥

५३ शर्षसे वा। विसर्जनीयस्य वा सकारो भवति। शषसे परे। कः शेते। कश्शेते। कः
षष्ठः। कष्षष्ठः। कः साधुः। कस्साधुः। कः स्नुनोति॥ कस्स्नुनोति॥ कु प्वोः ≍क ≍पौ वा॥
विसर्जनीयस्य कवर्गपवर्गसंबन्धिन खसे परे ≍क ≍पौ वा भवतः॥ कः पाठ्यारस्याथ

ह्रसुजो॥

म्लेछः।१२

ह्री छ.

नूरू हू रा जन्हिइ ॥ छः। ह्रस्वादुत्तरस्य छकारो द्विर्भवति ॥ खसे चपा झसानां ॥ झसानां स्थाने
खसे परे चपा भवन्ति ॥ तव छत्रं ॥ तवच्छत्रं ॥ क्वचिद् दीर्घादपि वक्तव्यः ॥ ह्रीछः। म्ले
छः ॥ मोनुस्वारः। मकारस्यानुस्वारो भवति ॥ हसे परे ॥ त्वं हसति। पटुं मृदु कथा।
१४॥ नश्चापदान्ते झसे ॥ नकारस्य मकारस्य चापदान्तेऽनुस्वारो भवति ॥ झसे परे। ज
सांसि। जसांसि। पयांसि ॥ पयांसि। पुंभ्यां। पुंभ्यां। कंसः। कंसः ॥ यमो वा पे
स्य वा ॥ अनुस्वारस्य यमो वा भवन्ति। यपे परे ॥ अस्य अपस्य सवर्णः। त्वं करोति। त्व
ङ्करोति ॥ संयन्ता। सय्यन्ता। संवत्सरः। सव्वत्सरः ॥ यं लोकं। यल्लोकं। संस्मृति

हभजै॥

हवे॥ अकारान्तात्परस्य विसर्जनीयस्य उकारो भवति॥ हवे परे। कः गतः। को गतः। देवः जाति। देवो जाति। मनः रथः। मनो रथः॥ आद्वे सोपधेर॥ अवर्णात्परस्य विसर्जनीयस्य सोपधश्च भवति॥ अवे परे॥ देवाः अत्र। देवा अत्र। धाताः धाने। धाता धाने॥ स्वरे यत्वं वा। अवर्णात्परस्य विसर्जनीयस्य यत्वं वा भवति। स्वरे परे। देवाः अत्र। देवायत्र। देवा अत्र॥ भोस॥ भोस भगोस अघोस इत्येतस्य विसर्जनीयस्य लोपश्च भवति॥ अघे परे॥ भोः याहि। भो याहि। भगोः नमस्ते। भगो नमस्ते। अघोः जाहि। अघो जाहि॥ नामिनो रः॥ नामिनः परस्य विसर्जनीयस्य रेफो भवति॥

सिंहमंतं

कः करोति । कऽ करोति । कः खनति । कऽ खनति । कः पचति । कऽ पचति । कः पठति । कऽ पठति ।
कः फलति । कऽ फलति ॥ वाचस्पत्यादयः ॥ संज्ञाशब्दानिपातनात्साधवः ॥ वाचः पतिः ।
वाचस्पतिः ॥ तद्बृहतोः करपत्योश्चोरदेवतयोः सुट् तलोपश्च ॥ बृहत्पतिः ॥ बृहस्पतिः ॥ — श्लो० ८ ॥
अन्होरोरात्रिषु ॥ अन्होविसर्जनीयस्य पदान्ते रो भवति ॥ रात्र्यादिवर्जितेषु परतः ॥
अहःपतिः । अहर्पतिः ॥ अहर्गणः । अहर्गणः ॥ अरात्रिष्विति विशेषणादहो-
रात्रम् ॥ अहःरूपं । अहो रूपं ॥ अहःरथान्तरं । अहोरथान्तरम् ॥ अतोत्युः ।
अकारात्परस्य विसर्जनीयस्याकारो भवति ॥ अतिपरे । कः अर्थः । कोऽर्थः ॥

४

त्तिसंहिता ।। सैष दाशरथी रामः सैष राजा युधिष्ठिरः ।। सैष कर्णो महात्यागी सैष
भीमो महाबलः ।। इत्यादौ पादपूरणार्थः यदुक्तं लौकिका येहत हृदे बहुलं
भवेत् ।। छंदसि नामिनः ।। छंदसि नामिनः परस्य विसर्जनीयस्य लोपो भव
ति ।। सैमां भुम्या ददे स्तो षामित्यादौ नाम द्रष्टता ।। क्वचित्प्रवृत्तिः क्वचिद
प्रवृत्तिः । क्वचिद्विभाषा । क्वचिदन्यदेव । विधेर्विधानं बहुधा समीक्ष्य चतु
र्विधं बाहुलकं वदंति ।। वर्णागमो वर्णविपर्ययश्च द्वौ चापरौ वर्णविका
रनाशौ । धातोस्तदर्थातिशयेन योगस्तदुच्यते पंचविधं निरुक्तम् ।। वर्णा

सिंहभट्ट ॥

पटुः रमते । पटु रमते ॥ १

वेपरे ॥ अग्निः अत्र । अग्निरत्र । पटुः अत्र । पटुरत्र ॥ रेफे प्रकृतिकस्य खपे वा ॥
रेफप्रकृतिकस्य विसर्जनीयस्य रेफो वा भवति ॥ खपे परे ॥ गीः पतिः । गीर्पतिः ॥
रः ॥ रेफसंबन्धिनो विसर्जनीयस्य रेफो भवति ॥ अवे परे ॥ प्रातः अत्र । प्रातर
त्र । अन्तः गतः । अंतर्गतः ॥ रि लोपो दीर्घश्च ॥ रेफस्य रेफे परे लोपो भवति ।
पूर्वस्य च दीर्घः । पुनः रमते । पुनारमते ॥ शुक्रोः रप्यात्मनाभाति । शुक्री
रप्यात्मनाभाति ॥ सेषाद्धसे ॥ सशब्दात् एषशब्दाच्च परस्य विसर्जनीय
स्य लोपः स भवति । हसे परे ॥ सः चरति । स चरति ॥ एष हसति । सेषाद्

जी १०॥

१८

श्री

भजे.

कारादेशोभवति॥ अइस्.एसेऐ.देवैः॥ कारस्यभिसिकृतेऐसैकारोवक्तव्यः॥ देवैर्भि॥
यथाभङ्करोरी चतुर्थ्येकवचने देवङे.इतिस्थिते॥ ङकारोङित्कार्यार्थः॥ ङेर्यः॥ अकारा
न्तात्परस्यङेइत्येतस्याआगमोभवति॥ सुप्यचदीर्घः॥ देवाय.देवाभ्यां॥ बहुवचने॥ अका
रस्यएत्वंभवतिसकारेभकारेचपरेबहुत्वेसति॥ देवेभ्यः॥ पंचम्येकवचनेदेवङसिइतिस्थि
ते॥ ङसिरत्॥ अकारात्परोङसिरद्भवति॥ देवात्.देवाभ्याम्.देवेभ्यः॥ षष्ठ्येकवचनेदेव
ङस्इतिस्थिते॥ ङसःस्यः॥ अकारात्परोङसस्योभवति॥ देवस्य॥ ओसिअकारस्यए॥

गवोगवेन्द्रो दोसिंहे धूर्यादि पर्य्ययः षोडसादौ विकारस्यात्तथा नाशश्च षोय
र॰॥ नशीनां शश्विकाराभ्यां धातोरतिशयेन योगः। स्तडेच्यते प्रोक्षे मयुरः भ्रमर
दिषु॥ः॥ ॥ इति विसर्ग संधिः॥ ॥ अथ विभक्ति विधिर्विधीयते॥ ॥
स्यादि धा॰ स्यादिस्त्यादिश्च॥ विभक्त्यंते नम्पदं॥ तत्र स्यादिर्विभक्तिरन्तो नाम्नो
योज्यते॥ अविभक्ति नाम॥ विभक्ति रहितं धातुवर्जितं चार्थवत् शब्दरूपं
नामोच्यते॥ कृत्तद्धितसमासाश्च॥ प्रातिपदिकसंज्ञा इति केचित्॥ ते
स्मृत॥ सि॰ औ॰ अस्॰ अम्॰ औ॰ शस्॰ टा॰ भ्याम्॰ भिस्॰ ङे॰ भ्यां॰ भ्यस्॰ ङसि॰

हे देव॰ हे देवौ॰ हे देवाः ॥ एवं घट पट स्तम्भ कुंभादयोप्यकारान्ताः पुंलिंगाः ॥ अकारान्ता नामपि सर्वादीनान्तु विशेषः ॥ सर्व॰ विश्व॰ उभ॰ उभय॰ अन्य॰ अन्यतर॰ इतर॰ इतम॰ कतर॰ कतम॰ उत्तर॰ उतम॰ सोम॰ सीम॰ नेम॰ एक॰ पूर्व॰ पर॰ अवर॰ दक्षिण॰ उत्तर॰ अपर॰ अधर॰ स्व॰ अंतर॰ त्यद्॰ तद्॰ यद्॰ एतद्॰ इदम्॰ अदस्॰ द्वि॰ किम॰ युष्मद्॰ अस्मद्॰ भवत एते सर्वादयस्त्रि लिंगाः ॥ तत्र पुंलिङ्गत्वेन रूपं नेयम् ॥ जसि ॥ सर्वादेरकारान्तात्परे जस ई भवति ॥ गुण श्च सर्वस्य वक्तव्यः ॥ सर्वे ॥ अनेर्णोनन्ते ॥ षकार रेफ ऋवर्णेभ्यः परस्य नकारस्य णकारादेशो भवति ॥ अन्ते स्थितस्य न भवति ॥ मावौ नित्यादेशौ ॥ अचकुप्यन्तरोपि ॥ अव

सर्वे भजे॰
श्रीराम
अस्त्यत्र ॥
सारस्व

द. सिं. हं. भ. जे

सि परे णत्वं भवति ॥ एङ्ग्रय्य· देवयोः ॥ षष्ठीबहुवचने देव आम् इति स्थिते ॥ नुडामः ॥ स
मानादुत्तरस्यामो नुडागमो भवति ॥ उकार उच्चार्णार्थः ॥ नामि ॥ नामि परे पूर्वस्य दी
र्घो भवति ॥ देवानाम् ॥ सप्तम्येकवचने देव ङि इति स्थिते ॥ अइए ॥ देवे· देवयोः ॥ बहुवचने
देव सुप् इति स्थिते· ॥ कितान्ब्रः सः ॥ कृतस्य कवर्गाद्दीलाच्च प्रत्याहारादुत्तरस्य केन चि
त्सूत्रेण कृतस्य सकारस्य षकारादेशो भवति· ॥ देवेषु ॥ आमन्त्रणे सिद्धिः ॥ आमन्त्रण
मभिमुखीकरणं तस्मिन्नर्थे विहितः सिर्द्धिसंज्ञको भवति ॥ समानाद्धेर्लोपो ॥ समा
नादुत्तरस्य धेर्लोपो भवत्यधातोः ॥ आभिमुख्याभिव्यक्तये हे शब्दस्य प्राक्प्रयोगः ॥

धातोः २

श्री १३

श्री श्री

राम

नृसिंहं भजे ॥ स्यार्द्धकतिपयन्नेमानांजसीवा ॥ प्रथमे प्रथमा चरमे चरमा ॥ नेमं विहाय हृदेववत् ॥ तयाडे प्रत्ययोत्तरस्त दृन्तारश्वराग्नाह्याः ॥ तीयस्यैं स्वद् पंनेपमरि । ग्सुवावत्तव्यम ॥ द्वितियस्मै द्वितीयाय द्वितियस्मात् द्वितीयात् द्वितियस्मिन् द्वितीये शेषं देववत् ॥ स्वं तृतीयः ॥ उभशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः ॥ उभौ उभौ उभाभ्याम् उभाभ्याम् उभाभ्याम् उभयोः ॥ उभयोः ॥ उभयशब्दस्य द्विवचनाभावः ॥ एकवचने बहुवचने भवतः ॥ उभयः उभये शेषं सर्ववत् ॥ मासस्या लोपो वा ॥ मासशब्दस्याकारस्य लोपो वा भवति सर्वासु विभक्तिषु परतः ॥

सर्वभजे

प्रत्याहारेणकवर्गेणपवर्गेणचमध्येव्यवधानेऽपिणत्वंभवतिनान्येन॥ सर्वेण॥ सर्वाद्दिः स्मट्॥सर्वादेरकारान्तात्परोङेइत्येतस्यस्मडागमोभवति॥सर्वस्मै॥ ङसेः॥ सर्वादेरकारान्तात्परस्यातःस्मडागमोभवति॥ सर्वस्मात्॥ सुडामः॥ सर्वादेरकारान्तात्परस्यामःसुडागमोभवति॥ सर्वेषाम्॥ ङिःस्मिन्॥ सर्वादेरकारान्तात्परोङिःस्मिन्भवति॥ सर्वस्मिन्॥ शेषंदेववत्॥ एवंविश्वादीनामेकशब्दपर्यन्तानांरूपंनेयं॥ उत्तरउत्तमौविहाय्यतोप्रत्ययौतनस्तदन्ताश्चान्याद्याः॥ पूर्वादीनांनवानांजस ईकारोवावक्तव्यः॥ पूर्वे पूर्वाः॥ ङसिङ्योःस्मात्स्मिनौवावक्तव्यौ॥ पूर्वस्मात्पूर्वात् पूर्वस्मिन् पूर्वे॥ शेषंदेववत्॥ प्रथमचरमतयाऽ

(१२)

सा ९

नित्यं। ॥सखिना। पतिना। ॥ अङ् ॥ सखिपतिशब्दयो अगागमो भवति। ॥ ङ
सिङसोरकारे परे। ॥ अतो ङ उः ॥ अकारान्तात्परस्य ङसिङसोरकारस्य उको
रो भवति। ।सचडित् ॥सख्युः सख्युः सख्योः सखीनां। ॥ सप्तमेकवचने ङ रौ डि
द्विन्यौकारे कृते सखिपत्योरिगागमः ॥ सख्यौ। पत्यौ। ।पतिशब्दस्य प्रथ
माद्वितीयो हरिशब्दवत्प्रक्रिया। ॥ तृतीयादौ स्वरादौ सखिशब्दवत्। ॥ पतिरसमासे स
खिशब्दवदुक्तव्यः ॥ द्विशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः ॥ त्यदादेष्टेरः स्यादौ। ॥ त्यदादेष्टे
रकारो भवति स्यादौ परे। ।त्यदादीनां धेरभावः ॥ द्वौ। द्वौ। द्वाभ्यां। द्वयोः द्वयोः ॥ त्रिशब्दो

सा० ५

हसेपः सेर्लोपः ॥ हसान्तादिर्वंताच्चपरस्यसेर्लोपोभवति ॥ माः ॥ मासौ ॥ मासः ॥ हेमाः ॥ हेमासौ ॥ हेमासः ॥ माभ्याम् ॥ मासाभ्याम् ॥ माभिः ॥ मासैः ॥ मास्सु ॥ मासेषु ॥ पत्तेष्ववत् ॥ सोमपाः ॥ सोमपौ ॥ सोमपाः ॥ सोमपाम् ॥ सोमपौ ॥ आतोधातोर्लोपः ॥ धातुसंबन्धिन आकारस्यलोपोभवति शसादौ स्वरेपरे ॥ सोमपः ॥ सोमपा ॥ इत्यादि ॥ सोमपासु ॥ अधातोरितिविशेषणाद्धस्लोपोनास्ति ॥ हेसोमपाः ॥ हेसोमपौ ॥ हेसोमपाः ॥ एवं कीलाल्पाशुंभपासंखध्माप्रभृतयः ॥ इकारांतःपुल्लिंगोहरिशब्दः ॥ प्रथमैकवचने हरिः ॥ औयू ॥ इकारांतादुकारान्ताच्चपरस्यऔयूआपद्यते ईऊभवतः ॥ हरी ॥ ए ओजसि ॥ इकारांतस्यउकारस्यचजसिपरेएकारओकारश्चभवति ॥ हरयः ॥ घौ ॥ इकारांतस्य

नृसिंहं भजे

न्या४ ना४ चा३

यः। हे स्वयंभूः॥ सेनानीशब्दस्य विशेषो हस्वादेस्यादेस्तु विशेषः॥ यो वा॥ धातोरव
यवसंयोगः पूर्वो यस्मादीकारात्कानास्ति तदन्तस्यानेकस्वरस्य धातोरीकारस्य यवकार
रेवकारो भवतः स्वरे परे॥ वर्षाभ्वपुनर्भ्वेत्यादि भूशब्दस्तु धीशब्दो वर्षे विधिरनर्हणा
दिप्रथिवह्वा॥ सेनानीः॥ सेन्यौ। सेनान्यः॥ सेनादीनां वामो नु उवन्तव्यः॥ सेनान्याम्।
सेनानीनाम्॥ आमङेर्नीपः॥ आवन्तादीवन्तानीशब्दा[illegible] चोत्तरस्य ङेरामादेशो
भवति॥ सेनान्याम्। सेनान्योः। सेनानीषु॥ एवं ग्रामणीप्रभृतयः॥ एवम्

संहंभजे

परे २

नित्यं बहुवचनान्तः ॥ त्रयः । त्रीन् · त्रिभिः त्रिभ्यः ॥ त्रेस्त्रयः ॥ त्रिशब्दस्य त्रय इ आदेशो
भवति । नामि ॥ डि दन्तस्य वक्तव्यः ॥ त्रयाणां । त्रिषु ॥ कतिशब्दो नित्यं बहुवचनान्तः ॥
कतिशब्दो डजसशसोर्लुग्वक्तव्यः ॥ डु किं न तन्निमित्तं कार्यम् ॥ कति · कति · कतिभिः
ओ० २७ ॥ कतिभ्यः । कतीनां · कतिषु ॥ त्रिषु चायं रूपः ॥ इकारान्तः पुल्लिंगः सुश्रीशब्दः ॥ सुश्रीः ॥
य्वोऽनितो रियुवौ स्वरे ॥ धातोरिकारोकारयो रियुवौ भवतः । स्वरे परे ॥ सुश्रियौ ·
सुश्रियः ॥ [illegible] श्रियाम् · हे सुश्रीः ॥ तथैव सु
धीशब्दः ॥ ऊकारान्तः पुल्लिंगः स्वयंभूशब्दः ॥ स्वयंभूः · स्वयंभुवौ · स्वयंभु

सु २

सा: न १७

१७

मितं भजे

पितुः। पितॄणाम्॥ ङौ॥ ऋकारस्यार्भवति ङौ परे॥ पितरि। पित्रोः। पितृषु॥ एवं यामा
त्रादयः॥ ना। नरौ। नरः। नरम्। नरौ। नॄन्॥ नुधीनामिदीर्घः॥ नृशब्दस्य वादीर्घो भ
वति नामि परे॥ नृणाम्। नॄणाम्। हेनः। कर्तृशब्दे पंचसु विशेषः॥ स्तुराः॥ सका
रात्प्रसंबन्धिन ऋकारस्यार्भवति। पंचसु स्यादिषु परेषु॥ यदादेशात्तद्भवति॥

\+ त्प७

कर्ता। कर्तारौ। कर्तारः। हे कर्तः। शेषं पितृशब्दवत्॥ एवं नप्तृ प्रशास्तृ प्रभृतयः॥
उकारान्तः क्रोष्टुशब्दस्य पंचस्वपि तृप्रत्ययान्तस्येव रूपं वक्तव्यं॥ क्रोष्टुशब्द

कारान्तोवर्षाभ्रूपुनर्भू [illegible] पवत्स्वूप्रभृतयः॥ नीशब्दःसुश्रीवत्॥ स्नूशब्दश्चभ्रू
शब्दवत्॥ नीः॥ नीयौ॥ नीयः॥ स्नूः॥ स्नुवौ॥ स्नुवः॥ वातप्रमीशब्दस्यतुमीशंसिड़ेच
विशेषः॥ अमिवातप्रमीमाहुः शसिवातप्रमीनिति॥ डेतुवातप्रमीशेषंनामगासिद्ध
शांविदुः॥ ऋकारान्तःपुंल्लिंगःपितृशब्दः॥ सेरा॥ ऋकारांतात्परस्यसेराभवति॥ सच
डित्॥ पिता॥ अर्पंचसु॥ ऋकारेअर्भवतिपंचसुपरेषु॥ पितरौ॥ पितरः॥ धेनर्
ऋकारांतात्परस्यधेनर्भवति॥ सचाडित्॥ हेपितः॥ पितरं॥ पितरौ॥ पितॄन्॥ पित्रा॥ पित्रे॥

श्रीः२१॥
नसिंहभजे

(15)

६१।।२।।

सिंहं भजे·
शीतम·।।१

ग३

युः।सुराभ्याम·सुराभिः।सुरासु·हेसुराः।। औरौ।। ओकारस्यौकारादेशोभवतिपंचसुपरेषु·।।
गौः।गावौ·गावः।हेगौः।। आम्शसि।।ओकारस्यात्वंभवतिअमिशशिचपरे।।गां·गावौ·
गाः।गवा·गोभ्याम·गोभिः।गवे·गोः।गोः।गवोः।।गोरामःछन्दसि।।गोशब्दस्यामोनुडाग
मोभवतिछन्दसि।।गोनाम·गवाम·गवि·गवोः।गोषु·।।ग्लौशब्दस्यहसादावविशेषः।त्व
रादेन्ग्रावादेशः।।ग्लौ·ग्लावौ·ग्लावः।हेग्लौः।ग्लौषु·।। ❀ ।।❀।। इतिस्वरान्ताःपुंलि
ङ्गाः।।❀ ।।श्री।१ अथस्वरांताःस्त्रीलिङ्गाः।।❀।। आबन्तःस्त्रियाम·।।अकारान्ता

न्ता·

·सिंहमजे·

क्रो१८॥

प्र१ :४ ग३

स्थानेक्रोष्टुशब्दस्यस्थानेक्रोष्टृ इत्यर्थः॥ क्रोष्टा· क्रोष्टारौ· क्रोष्टारः हे क्रोष्टो· क्रोष्टारम्·

क्रोष्टून्·॥ शसितप्रत्ययाभावात्·॥ तृतीयादिस्वरादौतप्रत्ययांततावावक्तव्या॥ क्रो

ष्ट्रा· क्रोष्टुना· क्रोष्टुभ्याम्· क्रोष्टुभिः। कृतान्कृप्रसंगीयोविधिसनित्यः॥ नित्या

नित्ययो[illegible]र्नित्यविधिर्बलवान्·॥ नुडागमेकृतेहमादित्वात्तृज्वद्भावोनास्ति॥ क्रोष्टू

नाम्॥ क्रोष्टरि· क्रोष्टोः· ष्ट्रोः। क्रोष्ट्रोः। क्रोष्टुषु· रेकारांतःसुरैशब्दः॥ रैस्मिः॥

रैशब्दस्याकारादेशोभवतिस्यादौसकारेभकारादौविभक्तौपरतः॥ सुराः॥ सुरायो· सुरा

क्रो१२ यद्यपिक्तिसंबंधितयापूर्वंप्रवृत्तौतद्यपिक्तिसंबंधितयो

पपन:पवृतोकृताकृतपसं[illegible]

(१८)

नृसिंहंभजे

१२।१ पंक्ति

सर्वंक्र [illegible] द्धाशा॰नामेधामोहेसासेनाप्रभृतयः॥ आवन्तानामपिसर्वादीनांतुविशेषः॥

[illegible] यदोश्च॥ आवंतात्सर्वादेःपरस्ययटःसुआगमोभवतिपूर्वस्यचापोकारोभवति॰॥सर्व

स्यै॰सर्वस्याः॥सर्वासाम॰सर्वस्याम॰सर्वयोः॥सर्वासु॥ जरायाःस्याद्देजरसवावन्तोव्यः॥

जरा॰जरसौ॰जरे॰ [illegible]ः॥हेजरे॰हेजरसौ॰हेजरौ॰हेजरसः॥हेजराः॥पद्दोगंगावत्॰॥

बुद्धिः॥बुद्धी॰बुद्धयः॥बुद्धिम॰बुद्धी॰बुद्धीः॥बुद्ध्या॰बुद्धिभ्याम॰बुद्धिभिः॥इदुद्भ्यां

स्त्रियांवर्त्तमानाभ्यामिकारोकाराभ्यांपरेषांङि॰तांवचनानांवाआगमोभवति॥बु

नसिंहंभजे॰

म्नः स्त्रियांवर्त्तमानादाप्प्रत्ययोभवति॰ ॥ आप: ॥ आवंतात्परस्यसेर्लोपोभवति॰ ॥ गङ्गा॰ ॥
औरी ॥ आवन्तात्परऔरिकारोभवति ॥ गंगे॰ गङ्गाः ॥ धिरिः ॥ आवन्तात्परोधिरिर्भवति॰ ॥

औ१०॥

हेगंगे॰ हेगंगे॰ हेगङ्गाः ॥ अम्बादीनांधौह्रस्वः ॥ हेअम्ब॰ हेअक्क॰ हेअल्ल॰ ॥ डलकवती
नांनह्रस्वः ॥ हेअम्बाडे॰ हेअम्बाले॰ हेअम्बिके॰ ॥ गंगाम॰ गंगे॰ गङ्गाः ॥ टौसोरे ॥ आवन्त
स्यटौसोःपरयोरेत्वंभवति॰ ॥ गंगया॰ गंगाभ्याम॰ गंगाभिः ॥ ङितांयट् ॥ आवन्तात्परेषां

ग१

ङे॰ ङ॰ सि ङ॰ स ङीनांयडागमोति॰ ॥ गंगायै॰ गंगायाः ॥ गङ्गानाम॰ गंगायां॰ गंगयोः ॥ गंगासु॰ ॥

भंष१

(17)

३४ स्य२

नस्तिंहंभजे॥

इवर्णोवर्णायोर्धेपो रुस्वोभवति॥हेनदि॰हेनद्यौ॰हेनद्यः॥स्वंगौरीनारीसरस्वती ब्राह्मणीकम
लीप्रभृतयः॥लक्ष्मीशब्दई ईवन्तत्वाभावात्सीलोपोनास्ति॥लक्ष्मीः॥लक्ष्म्यौ॰लक्ष्म्यः॥धौ
हस्वः॥हेलक्ष्मि॰इत्यादि॥स्त्रीशब्दस्यैवंतत्वात्सिलोपोस्ति॥स्त्री॥स्त्रीभ्रुवोः॥स्त्री
शब्दस्यभ्रूशब्दस्यचैव [illegible] प्रुवोभवतःस्वरेपरे॥स्त्रियौ॰स्त्रियः॥वामशसि॥अमिशसिच
परेस्त्रीशब्दस्यभ्रूशब्दस्यचइयुवोभवतः [illegible]॥स्त्रियम्॰स्त्रीं॰स्त्रियाः॰स्त्रीणाम्॥
स्त्र्यादेः॥स्त्रियाम्॰स्त्रियोः॥स्त्रीषु॰हेस्त्री॥हेस्त्रियौ॰हेस्त्रियः॥श्रीः॥श्रियौ॰श्रियः॥
[illegible]ः॥वेयुवोः॥ [illegible]वंतात्स्त्रियांवर्त्तमानानांङि॰तांवचनानांवाडागमोभवति॥श्रियै॰

एवं धेन्वनड्वुप्रभृतयोऽप्युक्ताः ॥ :सि

न ४

द्धे॰ वृद्धये॰ वृद्ध्याः वृद्धे॰ वृद्धीनाम्॰ ॥ स्त्रियांघोः ॥ इश्च उश्च यू तस्मादिवर्णान्ता
दुवर्णान्ताच्च परस्य ङे॰ नामादेशो भवति॰ ॥ वृद्ध्याम् ॥ अङागमाभावेऽप्यामोऽप्यभावः ॥
वृद्धौ॰ वृद्ध्योः ॥ वृद्धिषु॰ ॥ एवं मतिस्मृतिधृतिरुचिप्रभृतयः ॥ धेनुः ॥ धेनू॰ धेनवः ॥ हे धेनो॰
धेनुम्॰ धेनू॰ धेनूः ॥ धेन्वा॰ धेन्वै॰ धेनवे॰ धेन्वाः ॥ धेनोः ॥ धेनुषु॰ ॥ इकारान्तः स्त्रीलिङ्गो
नदीशब्दः ॥ हलेपः सेर्लोपः ॥ नदी॰ नद्यौ॰ नद्यः ॥ ङिन्तामट् ॥ स्त्रियामीकारान्तादुका
रान्ताच्च ङितां वचनानामङागमो भवति ॥ नद्यै॰ नद्याः ॥ नद्याम्॰ नदीषु ॥ धोर्ह्रस्वः ॥

ध्यंति

सा॰ स्व॰

18

नृसिंहं भजे॰

श्नोगन्हत्यांतुष्यावृत्त्यर्थम्॥ कुलम्॥ ई मो॥ नपुंसकलिङ्गात्परस्यौरीकारो मापद्यते॰ कुले॰॥
जश्शसोःशिः॥ नपुंसकलिङ्गात्परयोर्जश्शसोःशिर्भवति॥ नुमयमः॥ नपुंसकलिंग
स्यनुमागमो भवति शौपरे॥ यमप्रत्याहारान्तान्तस्य न भवति॰॥ मिदन्त्यात्स्वरात्पर एवन्तव्यः॥
उकारश्चागमलिंगार्थः॥ नोपधायाः॥ नान्तस्योपधाया दीर्घो भवति सौ धिवर्जिते सुपं
चसु परेषु नाम्नि च॥ कुलानि॰ पुनरपि॰ कुलम्॰ कुले॰ कुलानि॰ कुलेन॰ शेषं देववत्॰॥
एवं मूलफलपत्रपुष्पकुंडकुटुम्बादयः॥ स्वन्यादेः॥ अन्योगरात्परयोः

दे॰

नतिंहंभजे

स्त्रिये॰ भ्याः॥ स्त्रियः॥ र्भ्याः॥ स्त्रियः॥ भ्यादीनांवामोनुङ्वक्तव्यः॥ स्त्रीणाम्॰ स्त्रियाम्॥
स्त्रियि॰ स्त्रियोः॥ स्त्रीषु॰॥ एवंधीन्हीप्रभृतयोप्येवंज्ञेयाः॥ एवंभ्रूशब्दोभूशब्दवत्॰॥ व
धूजम्बादीनांनदीशब्दवद्रूपंज्ञेयम्॰॥ त्रिलिङ्गत्वान्नत्वाभावोविशेषः॥ सुरैशब्दः
पूर्ववत्॰॥ सुराः॥ सुरायै॰ सुरायः॥ गोशब्दः पूर्ववत्॰॥ द्योशब्दोगोवत्॰॥ नौशब्दोग्लौ
वत्॰॥ ❋ ॥ः॥ इतिस्वरान्ताः स्त्रीलिङ्गाः॥ ॥ः॥ अथस्वरान्ताः नपुंसकलि
ङ्गाः॥ ० ॥ अतोऽम्॰॥ अकारान्तान्नपुंसकलिङ्गात्परस्यसेर्मोभवत्यधो॰॥

स्त्री १२॥

सा

इकारस्याकारादेशो भवति।

नृसिंहं भजे।

नॄं पुंशीनांत थामान्तमेप्यरन्नम्॥ माध्यंदिनिर्वष्टि गुणांतिगन्तोनपुंसके व्याघ्रप
संवरिष्ठः॥ नामिनः स्वरे॥ नाम्यन्तस्यनपुंसकस्यनुमागमोभवतिस्वरेपरे॥
अस्थिनी। अस्थीनि॥ अच्चास्थ्या नोटोहो॥ अस्थ्यादीनांनुमागमोभवति
टोस्वरेपरे॥ अस्लोपः स्वरे॥ अस्मयुक्तौ च्छसादीनानस्योपधायाअकार

पो २

स्यलोपोभवतिशसादौस्वरेपरे॥ वकारमकारान्तसंयोगाद्युत्तरस्यनभव
ति॥ अस्थ्ना। अस्थिभ्याम्। अस्थिभिः। अस्थ्ने। अस्थ्नः। अस्थ्नोः। अ

तष्ठितेईपिरकोच्चपने २ उदिः॥

सीसिंहभजे० ॥१३॥

तथैव२

स्यमोस्तुर्भवति॥सकारःसर्वादिशार्थः॥ अन्यत्‌· अन्यद्‌· अन्ये· अन्यानि·
पुनरपि अन्यतरत्‌· अन्यतरद्‌· अन्यतरे· अन्यतराणि· पुनरपि· इतरत्‌· इ
तरद्‌· इतने· इतरे· इतराणि· कतरत्‌· कतरद्‌· कतरे· कतराणि· शेषंसर्वशब्दव
द्रूपन्नेयम्॥ इकारान्तो अस्थिशब्दः॥ नपुंसकात्स्यमोर्लुक्‌॥ नपुंसकलिङ्गा
त्परयोःस्यमोर्लुग्भवति॥ अस्थि॥ इग्‌यांनपुंसकेधोगुणोवावक्तव्यः॥ हे अ
स्थे· हे अस्थि· हे अस्थिनी· हे अस्थीनि॥ उक्तंहि॥ सम्बोधनेतु शनसरिव

(४०)

सा० स्व

॥१३॥

नृसिंहं भजे·

ग्रामण्ये· ग्रामणिने· ग्रामणीभ्याम्· ग्रामणीभ्यः। ग्रामण्यः। ग्रामणिनः।
ग्रामणीभ्यां· ग्रामणीभ्यः। ग्रामण्यः। ग्रामणिनः। ग्रामण्योः। ग्रामणिनोः।
ग्रामणीनाम्॥ नपुंसकस्यामिदौ वैविन्तव्यः॥ ग्रामण्याम्· ग्रामणिनि· ग्राम
ण्योः। ग्रामणिनोः। ग्रामणिषु॥ सोमपं कुलम्· सोमपे· सोमपानि· पुनरपि तथै
व· सोमपेन॥ शेषं पुम्वत्॥ उकारान्तो मधुशब्दः॥ मधु· मधुनी· मधूनि· पुनर
पि· मधुना· मधुभ्यामित्यादि॥ ऊकारान्तः खलपूशब्दः॥ खलपूशब्दस्य ग्राम
णीशब्दवत्प्रक्रिया॥ ऋकारान्तः कर्तृशब्दः॥ कर्तृ· कर्तृणी· कर्तॄणि· पुन

…शिं तभजे।

एक एव हि युः शद्बा ह्रस्वपुलिंगे प्रवर्त्तते ॥
एक मेवार्थ मा स्यात् उक्त पुंस्कं न दुच्यते । ५ ३ श १

॥२४॥

स्थ्नाम्। ॥ वे ङ्योः ॥ नांतस्य नाम्न ई ङ्योः परयोर्वा अकारस्य लोपो भवति ॥ अ
स्थ्नि। अस्थनि। अस्थ्नोः। अस्थिषु। ॥ एवं दधि शक्थि अक्षि ब्दाः ॥ वारि।
वारिणी। वारीणि। पुनरपि। ॥ ह्रस्वो नपुंसकस्य ॥ नपुंसकस्य ह्रस्वो
भवति। ॥ ग्रामणि कुलम्। ग्रामणिनी। ग्रामणीनि। पुनरपि। ॥ टादौ
उक्तपुंस्कं पुंवद्वा ॥ उक्तपुंस्कं नाम्यन्तं नपुंसकं टादौ स्वरे परे वा पु
म्वद्भवति। ॥ ग्रामण्या। ग्रामणिना। ग्रामणिभ्याम्। ग्रामणिभिः।

सा० व्या०
॥२५॥
(२४)

चौसंहंभेजे

परे ३

अथ हसान्ताः पुंल्लिङ्गाः ॥ तत्र हकारान्तोऽनडुह शब्दः ॥ पञ्चस्वनडुहस्यामा
गमो वक्तव्यः ॥ सावनडुहः ॥ अनडुह शब्दस्य सौ परे नुमागमो भवति । ॥ सं
योगान्तस्य लोपः ॥ संयोगान्तस्य लोपो भवति रसैं पदान्ते च ॥ हसेपः सेर्लोपः ॥
अनड्वान् । अनड्वाहौ । अनड्वाहः ॥ धावम् ॥ अनडुह शब्दस्य धौ परेऽमागमो भ
वति ॥ हे अनड्वन् । हे अनड्वाहौ । हे अनड्वाहः । अनडुहः । अनडुहा । ॥ वसां रसे दः ॥
वसु स्रंसु ध्वंसु अनडुह इत्येतेषां रसे परे पदान्ते च दत्वं भवति । ॥ अनडुद्भ्याम् । ।

भंसु

नर्संहमजे० २

॥२५॥

रपित्तथैव॥ कर्त्री॰कर्तृणा॰ कर्तृभ्यां॰कर्तृभिः॥ कर्त्रे॰ कर्तृणे॰ कर्तृभ्याम्॰
कर्तृभ्यः॥ कर्तुः॥ कर्तृणाः॥ इत्यादि॥ ऐकारान्तोतिनैशब्दः॥ रायमतिक्रा
न्तंकुलमितिविग्रहे॥ ह्रस्वादेशेसंध्यक्षराणामिकारोकारोचयन्ताव्यो॥
अतिरि॰ अतिरिणी॰ अतिरीणि॰ पुनरपित्तथैव॰ शेषंवारिशब्दवत्॥ उकारा
न्तोउपगुशब्दः॥ उपगतागावोयस्यतत्॰ उपगु॰ उपगुनी॰ उपगूनि॰
पुनपित्तथैव॰ शेषंमधुशब्दवत्॥ ❀॥ इतिस्वरान्ताःनपुंसकलिङ्गाः॥ ॥

२०

सा॰ख॰
॥२५॥

दुहमुहष्णुहष्णिहएतेषुवाद्यः ३

नृसिंहं भजे॥

न्तो मधुलिह शब्दः॥ हो ढः॥ धातोर्हकारस्य ढत्वं भवति धातोर्झसे परे नाम्न श्चरसे पदान्ते

च॥ मधुलिट्‌ मधुलिड्‌ मधुलिहौ मधुलिहः॥ मधुं स्याम्‌ मधुलिट्सु हे मधुलिट्‌

हे मधुलिड्‌ हे मधुलिहौ हे मधुलिहः॥ दुहादीनां घत्वं ढत्वं वा॥ दुहादीनां धा

तूनां घत्वं ढत्वं वा भवतः॥ मित्रध्रुक्‌ मित्रध्रुग्‌ मित्रध्रुट्‌ मित्रध्रुड्‌ मित्रद्रुहौ

मित्रद्रुहः॥ इत्यादि॥ रेफान्तश्चतुर शब्दो नित्यं बहुवचनान्तः॥ चतुर आमो

च॥ चतुर शब्दस्यामागमो भवति पंचसु धीव र्जितेशौ च॥ चत्वारः॥ चतुरः॥

लिर

अनैडुः॥ इत्यादि॥ खसेचपाभ्रसानाम्॥ अनडुत्सु॥ गोदुह्शब्दस्यभेदः॥ दादे
र्दः॥ दादेर्धातोर्हकारस्यघत्वंभवति धातोर्भ्रसेपरेनाम्नश्चरसेपदान्ते च॥
आदिजवानांझ्झन्तस्यझभास्ध्वोः॥ धातोर्झभान्तस्यादौवर्त्तमानानांजवानांझभा
भवन्तिसकारेध्वशब्देचपरेनाम्नश्चरसेपदान्तेच॥ वावसाने॥ अवसानेवर्त्तमा
नानांझसानांजवाभवन्तिचपावा॥ गोधुक्. गोधुग्. गोदुहौ. गोदुहः॥ गोधुग्भ्याम्॥
कषसंयोगेक्षः॥ गोधुक्षु. हे गोधुक्. हे गोधुग्. हे गोदुहौ. हे गोदुहः॥ हकार

॥२६॥

सा०रु

॥२६॥

नृसिंहंभजे.

प

राजसु॥ एवंज्वनसुधर्मन्नात्मन्प्रभृतयः॥ चकारमपुन्त्वादिनिविशेषणाद्दश्वो
श्वोनास्ति॥ यज्वनः॥ यज्वना॰ यज्वभ्यामित्यादि॥ श्वन्युवन्मघवन्शब्दा
नांपंचसुएजन्शब्दवत्प्रक्रिया॥ श्वादेः॥ श्वादेर्वकारस्य उत्वंप्राप्नोतिशसादौ
स्वरेतद्धितेइपिइकारेचपरे॥ शुनः॥ शुना॰ श्वभ्याम्॰ यूनः॥ यूना॰ युवभ्यामित्या
मघोनः॥ मघोना॰ मघवभ्यामित्यादि॥ इतोत्पंचसु॥ पंचसुस्यादिषुपरेपथ्या
दीनामिकारस्याकारादेशोभवति॥ थोन्थ॥ पथ्यादीनांथकारस्यनुठाग

सिंहं भजे

चतुर्भिः। चतुर्भ्यः ॥ षट्‌संख्यायाः ॥ रेफान्तसंख्यायाः परस्यामो नुडागमो भवति ॥ षाच्चेति द्विवं च ॥ चतुर्णाम्‌ चतुर्षु ॥ नाम्नो नो लोपशधौ ॥ नान्तस्य नाम्नो नका रस्यानागमपस्य लोपश्च भवति रसे परान्ते चाधौ ॥ नोपधायाः इति दीर्घः ॥ राजा राजानौ राजानः ॥ राजानम्‌ राजानौ अल्लोपः स्वरे ऽन्यस्य लोपः ॥ स्तोश्चुभिश्चुरिति ञकारः ॥ जञोर्ज्ञः ॥ जकारञकारयोः संयोगे ज्ञादेशो भवति ॥ राज्ञः ॥ राज्ञा राजभ्याम्‌ राजभिः ॥ वेञ्चो ॥ [illegible] राज्ञि राजनि राज्ञोः ॥ सा स्व

राजभिर्न्यां कुतो नस्यात नलोपस्यासिद्धत्वाद्दत्वम्

॥१७॥

(२४)

नृसिंहं भजे॰

चपरे॥वसंयोगेणत्वंनिषेधार्थः॥ब्रह्मह्णः।ब्रह्मह्णा॰ब्रह्महभ्याम्॰षनसंयोगेष्णः॥
पूष्णः।पूष्णा॰पूष्णे॰ङेौटिलोपोवेतिके चित्॥पूष्णि।पूषणि॰अर्य्यम्णः।अर्य्य
म्ना॰अर्य्यमभ्याम्॰॥संख्याशब्दाःपंचनप्रभृतयोबहुवचनान्तास्त्रिषुसरूपाः॥ज
श्शसोर्लुक्॥षकारनकारान्तसंख्यायाःपरयोर्जश्शसोर्लुग्भवति॥लुकिन
तन्निमित्तम्॥पंच॰पंच॰पंचभिः॰पंचभ्यः॥ष्णः॥षकारनकारान्तसंख्यायाः
परस्यामोनुडागमोभवति॰॥पंचानाम्॰पंचसु॥एवंसप्तन्नवन्दशन्प्रभृतयः॥

नृसिंहंभजे॰

॥२८॥

मोभवतिपंचसुपरेषु॥ म्राशौ॥ पथ्यादीनांटेरात्वंभवतिसौपरे॥ पंथाः॥ पन्था

नौ॰ पन्थानः॥हेपन्थाः॥ पथांटेः॥ पथ्यादीनांटेर्लोपोभवतिशसादौस्वरेपरे॥

पथः॥ पथा॰ पथिभ्याम्॰ पथिषु॰॥ एवंमथिनऋभुक्षिन्शब्दौ॥ इनांशौसौ॥

इन्हनपूषन्अर्यमन्इत्येतेषांशौसौचाधौपरे उपधायादीर्घोभवति॰॥ द

ण्डी॰ दण्डिनौ॰ दण्डिनः॥हेदण्डिन्॰ दण्डिभ्याम्॰ दण्डिषु॰ ब्रह्महा॰ ब्रह्महनौ॰

ब्रह्महनः॥हेब्रह्महन्॰॥ हनोघ्ने॥ हन्तेर्हकारस्यघत्वंभवतिनकारेणिति

(२८)

ह्रस्वं ह्रभक्षे

स्यः॥ इदमः सकारे भकारे च परे अकारादेशो भवति क्षात्तस्य॥ आभ्याम् भिस्
भिस॥ इदमश्चाभिस भिसैव भवति न भकारस्याकारः॥ एभिः। अस्मै। आभ्याम्।
एभ्यः। अस्मात्। आभ्याम्। एभ्यः। अस्य। अनयोः। एषाम्। अस्मिन्। अनयोः एषु॥
कः। कौ। के। शेषं सर्वशब्दवत्॥ तत्त्वभुत्। तत्त्वभुद्। तत्त्वबुधौ। तत्त्वबुधः॥ इत्या
दि॥ ढ्रश्चभ्रस्जादेः षः॥ छकारान्तस्य शकारान्तस्य षकारान्तस्य राज् जैं जस्ट
जम्र जभ्राजादेश्च षत्वं भवति धातोर्झसे परे नाम्नश्च रसे पदान्ते च॥ षोडः॥
षकारस्य डत्वं भवति॥ धातोर्झसे परे नाम्नश्च रसे पदान्ते च॥ वावसाने॥

न्रसिंहं भजे॰

॥२८॥

अष्टनो वा डौ॥ अष्टनः परयोर्जश्शसो र्वा डौ॥ अष्टौ॰ अष्ट॰॥ वा सु॥ अ
ष्टनः आ सु परासु विभक्तिषु वा आत्वं भवति॥ अष्टाभिः॥ अष्टभिः॥
अष्टाभ्याम्॰ अष्टभ्यः॰ अष्टानाम्॰ अष्टसु॰ अष्टासु॰॥ इदमोऽयं पुं
सि॥ इदमशब्दस्य पुंसि विषये अयं भवति सिसहितस्य॥ अयम्॰॥ दस्य
मः॥ त्यदादीनां दकारस्य मत्वं भवति स्याद्यौ परे॥ इमौ॰ इमे॰ इमम्॰ इमौ॰
इमान्॰॥ अनैपोसोः॥ इदमोऽनादेशो भवति येसोः परयोः॥ अनेन॰

सा॰ त्व

॥२८॥

(28)

निमित्ताभावे नैमित्तिकस्याप्यभावः ॥

नृसिंहं भजे ।

प्राम् । अग्निमत्तु ॥ अञ्चेः पंचमनुनुभवन्तव्यः ॥ स्तोश्चुभिश्चुरिति त्रका
रः ॥ चोः कुः ॥ चवर्गस्य कवर्गादेशो भवति धातोर्झसे परे नान्तस्वरसेप
दान्ते च ॥ नो लोपः ॥ धातोर्हसान्तस्योपधाभूतस्य नकारस्य लोपो भवति ॥
प्रत्यङ् । प्रत्यञ्चौ । प्रत्यञ्चः ॥ अञ्चेर्लोपो दीर्घश्च ॥ अञ्चेरकारस्य लो
पो भवति पूर्वस्य च दीर्घः सस्तादेशो घे परे ॥ प्रतीचः । प्रतीचा । प्रत्यग्भ्या
म् । एवं तिर्यञ्च प्रभृतयः ॥ तिरः अंचतीति तिर्यङ् । तिर्यञ्चौ । ति

त्यदादि हं भजे·

सम्राट्·सम्राड्·सम्राजौ·सम्राजः।सम्रा[illegible]भ्याम्·सम्राट्सु·॥एवंविराजादयः॥

त्तः॥त्यदादेस्तकारस्यसत्वंभवतिसोपरे॥स्यः।त्यौ·त्ये·सः।तौ·ते·यः।यौ·ये·

एषः।एतौ·एते·॥एतदो॰न्वादेशेद्वितीयायांत्वेनद्वावक्तव्यः॥अनेनव्याक

रणमधीतं एनंछंदोध्यापय·॥एतौ·एनौ·एतान्·एनान्·एतेन·एनेन·॥एत

योः।एनयोः।शेषंसर्वशब्दरूपंनेयम्॥तत्वप्राट्·तत्वप्राड्·तत्वप्राछौ·

तत्वप्राछः॥अग्निमत्·अग्निमद्·अग्निमथौ·अग्निमथः॥अग्निम

॥३०॥

२७

ला·

॥३·

सा॰भ॰

रानुबंधस्य चनुमागमो भवति पुंसि पंचसु परेषु॥ नान्तस्य महतो धातोर्दीर्घः शौ च॥
नान्तस्योपधाया नकारस्य महच्छब्दस्य च दीर्घो भवति पंचसु धीवर्जितेषु शौ च परे॥ महान्।
महान्तौ। महान्तः। हे महन्। महान्तम्। महान्तौ। महतः। महता। महद्भ्याम्। महत्सु॥ अत्वसोः सौ॥ अत्वन्तस्य असन्तस्योपधाया दीर्घो भवति धिवर्जिते सौ परे॥
भवान्। भवन्तौ। भवन्तः। हे भवन्। भवतः। भवता। भवद्भ्याम्। भवत्सु। अ
कानुबंधस्य भवत्शब्दस्य नुमागम एव न दीर्घः॥ भवन्। भवन्तौ। भवन्तः। हे

नृसिंहं भजे·

र्य्यञ्चः। तिर्य्यञ्चम्· तिर्य्यञ्चौ·॥ तिरश्चादयः॥ तिरश्चादयो निपात्यन्ते श
साशे स्वरे परे तद्धिते ऽपि इकारे च परे॥ तिरश्चः। तिरश्चा· तिर्यग्भ्याम्·
तिर्यक्षु·। उत ऊर्द्ध्वमंचतीति उदङ्· उदञ्चम्· उदंचौ· उदंचः। उदीचः।
उदीचा· उदग्भ्याम्· उदक्षु· सम्यङ्। सम्यंचौ· सम्यञ्चः। समीचः। समी
चा· सम्यग्भ्याम्· सम्यक्षु· मरुत्· मरुद्· मरुतौ· मरुतः। मरुद्भ्याम्·
मरुत्सु· ॥एवमग्निचित्प्रभृतयः॥ धृतोनुम्·॥ उकारानुबंधस्यञ्चका

सा·त

॥३१॥

न्तीसं भजे॰

र्दोर्भ्याम्॰ दोर्भिः॥ सजुषाशिवोरसेपदान्ते चर्हीवोर्विन्तेत्यः॥ सजूः॥ सजुषो॰ सजुषः॥
सजूर्भ्याम्॰ सजूर्भिः॥ सजूषु॰ एवमाशीः॥ पुंसोऽसुङ्॥ पुमसूशब्दस्य असुङादेशो
भवति पंचसु परेषु॥ पुमान्॰ पुमांसौ॰ पुमांसः॥ हे पुमन्॰ पुमांसम्॰ पुमांसौ॰ पुंसः॥ पुंसा॰
पुंभ्याम्॰ पुंभिः॥ अथ संभवे पुंसः ककुसे॰॥ अथ संभव इति वेदान्ते [illegible] क वेद्यस्यात्मनो
बहुत्वात् संभवे धान्ये पुमसूशब्दस्य ककारागमो भवति सुपि परे॥ अकार एवात्र रताथः॥
कोराद्योश्च॥ संयोगाद्योः सकारककारयो र्लोपो भवति रसेपदान्ते च [illegible]॥ कथयं

र॰ का॰

२५३

न्दोर्षिहंमजे

३२॥

भवन्.॥ एवं पचन्. पचन्तौ. पचन्तः॥ हे पचन्. विट्. विड्. विशौ. विशः। विड्भ्याम्.।
विट्सु.॥ षष् शब्दो नित्यं बहुवचनान्तस्त्रिषु समरूपः॥ अश्रामात्तुक्.॥ षट्. ष
ड्. षड्भिः। षड्भ्यः। षणामिति नुट्. ष्णाः॥ ष्णान्ते संख्याममन्विनो ऽकारेणाच्चे भव
वति नामि परे॥ षण्णाम्.। षट्सु.॥ क्वचित्पदान्तता अपरे॥ दोषाः॥
दोषजुषन्त्याशिषस्वेवोषषूम्वतीनां षकारस्य रेफो भवति रसे पदान्ते च॥
दोः। दोषौ. दोषः॥ शसादौ वनन्तता वा वक्तव्या.॥ दोष्णः। दोष्णा। दोष्णा. दोषा.।

१२

+ एत्स्मिन् बहुत्वे · ३ + शब्दस्य २

अदसः सेरौ भवति · ॥ असौ · ॥ मादू ॥ उश्च ऊश्च उः अदसो मकारात्परस्य ह्रस्वस्य ह्रस्व उ
कारो दीर्घस्य दीर्घ ऊकारो भवति · ॥ अमू · ॥ एरीबहुत्वे ॥ बहुत्वे सति अदस एकारस्य ईकारो
भवति · ॥ अमी · अमुना · अमूभ्याम् · अमीभिः ॥ अमुष्मै · अमूभ्याम् · अमीभ्यः ।
अमुष्मात् · अमूभ्याम् · अमीभ्यः । अमुष्य · अमुयोः । अमीषाम् · अमुष्मिन् · अ
मुयोः । अमीषु · ॥ त्यदादीनां सम्बोधनाभावः ॥ सामान्ये अदसः कस्यादिवच्च ॥ सा
मान्ये वाच्ये अदः शब्दस्य क प्रत्ययो भवति च ॥ अमुकः । अमुकौ · अमुके · अमुकं म् ·
अमुकौ · अमुकान् · । इत्यादि · शेषं सर्वशब्दवत् ॥ ॥ इति हलन्ताः पुल्लिङ्गाः ॥

योगेक्षु:॥ पुंल्लु ॥ गोरट्‌ गोरड् ॥ अन्तकल्गोपोषीभ्य:॥ गोरक्षो गोरक्ष:॥ विद्वान् विद्वांसौ विद्वांस:॥
विद्वांसम् विद्वांसौ ॥ वसोर्ङि:॥ वसो: संप्रसारणे वकारस्य उत्वं प्राप्नोति शसादौ स्वरे परे तद्धि
तेई पिइकारे च परे ॥ विदुष: विदुषा ॥ वसोरसेह:॥ विद्वद्भ्याम् विद्वत्सु ॥ सुवचा: सुवच
सौ सुवचस: हे सुवच: सुवचोभ्याम् सुवच:सु ॥ एवं चन्द्रमसशब्द:॥ उशनसाम् ॥ उशनस्
पुरुदंशस् अनेहस् इत्येते षां से परे दीर्घो भवति ॥ उशना उशनसौ उशनस:॥ उशनसो
धौ सान्तता नान्तता अदन्तता च वाच्या ॥ हे उशन: हे उशनन् हे उशन ॥ उशनोभ्या
म् उशनस्सु ॥ अदस्शब्दस्य भेद:॥ सौस:॥ सो परे अदसो दकारस्य सत्वं भवति ॥ सैरै ॥

॥३३॥ व ८ (50) ॥३३॥

वति॥ तिस्रः। चतस्रः॥ तिसृभिः। चतसृभिः॥ तिसृभ्यः। चतसृभ्यः॥ नामिरीर्वेनिवन्तात्यः।
तिसृणाम्। छन्दसि वा॥ तिसृणाम्। चतसृणाम्॥ धोर्विहसे॥ धातोरिकारोकारयोर्दी
र्घो भवति रेफवकारयोर्हसपरयोः धातोर्मकसेपरे नाम्नश्चरसे पदान्ते च॥ गीः। गिरौ। गि
रः। हे गीः। एवं पुर्धुरादयः॥ धकारान्तः समिधशब्दः। समित्। समिद्। समिधौ। समि
धः। हे समित्। समिद्भ्याम्। समित्सु॥ ककुप्। ककुब्। ककुभौ। ककुभः। हे ककुप्।
हे ककुब्। ककुब्भ्याम्। ककुप्सु॥ त्यदादेष्टेरत्वे कृते सर्वत्राप्। स्या त्ये त्याः। सा ते।
ताः। या ये याः। एषा एते एताः। अन्वादेशे तु एताम्। एनाम्। एते। एने। एताः एनाः।

नसितंभजे·

॥३४॥

अथहलान्ताःस्त्रिलिंगाः॥ककुभ्॥तत्रहकारान्तःऽपानह्शब्दः॥नहोधः॥नहोहकारस्य
धकारोभवतिझलिसेपरेनाम्नश्चरसेपदान्तेच॥ऽपानत्·ऽपानद्·ऽपानहौ·ऽ
पानहः॥हेऽपानत्·ऽपानद्भ्याम्·ऽपानत्सु·॥दिवऔत्सौ॥दिवोवकारस्यऔका
रोभवतिसौपरे॥द्यौः॥दिवौ·दिवः·हेद्यौः॥वामि॥दिवोवकारस्यवाआत्वंभवति
अमिपरे॥द्याम्·दिवम्·दिवौ·दिवः॥दिवा·॥उःसौ॥दिवोवकारस्यउकारोभव
तिरसौ॥द्युभ्याम्·द्युषु·॥त्रिचतुरोःस्त्रियांतिसृचतसृवत्·॥स्त्रियांवर्त्तमानयोःत्रि
चतुर्शब्दयोस्तिसृइत्येतावादेशौभवतः॥ऋकारश्चरकारवत्·ततःस्तुएरनभ

परे२ चतस्र१ नेर

॥३४

(31)

नसिंहं भजे.

त्विड्भ्याम्· त्विट्सु ।। आशीः ।। आशिषौ· आशिषः । हे आशीः । आशीःषु ।। अदसष्टेरत्वे
कृते दसोमित्तिदीर्घत्वे आप ।। असौ· अमू· अमू ।। अमूम् अमू· अमू ।। अमुना· अमूभ्या
म्· अमूभिः । अमुष्मै· अमूभ्याम्· अमूभ्यः ।। अमुष्मात् ।। अमूभ्याम्· अमूभ्यः । अमुष्य ।
अमुयोः ।। अमूषाम्· अमुष्मिन्· अमुयोः ।। अमूषु ।। ❀ ।। इति हसान्ताः स्त्रीलिङ्गाः ।।०।।
अथ हसान्ताः नपुंसकलिङ्गाः ।। वाः ।। वारी· वारि पुनरपि वाः ।। वारी· वारि । अयमिति विशे
षणान्न नुमागमः ।। वारा· वाभ्याम्· वार्भिः । वारे· वाभ्याम्· वार्भ्यः ।। चतुरशब्दे तु चतुरा
म्शो चेत्याम् ।। चत्वारि· चतुर्भिः । चतुर्णाम्· चतुर्षु ।। अन्हः सः ।। अहन् शब्दस्य नकारस्य

नसिंहं भजे·

स्त्र १ त्रि१

एवं किम्‌शब्दः॥ इयंस्त्रियाम्·॥ इदम्‌शब्दस्यस्त्रियामियंभवेत्सिसहितस्य॥ इयम्·इमे·
इमाः॥ इमाम्·इमे·इमाः॥ अनया· आभ्याम्·आभिः॥ अस्यै·आभ्याम्·आभ्यः॥ अ
स्याः॥ आभ्याम्·आभ्यः॥ अस्याः॥ अनयोः॥ आसाम्·अस्याम्·अनयोः॥ आसु·॥
त्वक्·त्वग्·त्वचौ·त्वचः॥ हेत्वक्·त्वग्भ्याम्·त्वक्षु·॥ अपशब्दोनित्यंबहुवचनान्तः॥
आपः॥ अपः॥ भिर्‌पोम्॥ अपशब्दस्यभकारेदत्वंभवति॥ अद्भिः॥ अद्भ्यः॥ अपाम्·अ
प्सु·॥ दिशांकः॥ दिश्‌दृश्‌स्पृश्‌मृश्‌इत्यादीनांरसेपदान्तेकत्वंभवति·॥ दिक्·दिग्·
दिशौ·दिशः॥ हेदिक्·दिग्भ्याम्·दिक्षु·॥ त्विट्·त्विड्·त्विषौ·त्विषः॥ हेत्विट्·

परे२

॥३५॥

चे७

(32)

नृसिंहं भजे.

स्क॥ एवंतेजसवयसअप्सरसओजसचेतसशिरसमनसप्रभृतयः॥ हविः॥ हविषी॰ ह
वींषि॰ हविर्भ्याम॰ हविःषु॰ सर्पिः॥ सर्पिषी॰ सर्पींषि॰ सर्पिषा॰ सर्पिर्भ्याम॰ सर्पिःषु॰॥
अदः॥ अमू॰ अमूनि॰ पुनरपि अमुना॰ [illegible]॰ अमूभ्याम॰ अमीभिः॥ ॐ॥ इतिह
सान्ताः नपुंसकलिङ्गाः॥ ॐ॥ अथ युष्मदस्मदोः स्वरूपं निरूप्यते॥ तयोश्चवाच्य
लिङ्गत्वात्त्रिष्वपि लिङ्गेषु समानं रूपम॥ त्वमहौ सिना॥ सिसहितयोर्युष्मदस्मदोः त्वं
अहं इत्येतावादेशौ भवतः यथासंख्येन॥ त्वम॰ अहम॰॥ युवावौ द्विवचने॥ युष्म
दस्मदोर्द्विवचने परे युव आव इत्येतावादेशौ भवतः॥ आमौ॥ युष्मदस्मदोः पर

परमेनाम उत्कृष्टे व्योमन्नाम आकाशे सर्वानाम सर्वाणि भूतानि जीवाः सन्ति ४

नृसिंहभट्ट

सकारे भवति रसे परे नेच ॥ अहः । अन्ही · अहनी · अहानि । अन्हा · अहोभ्याम् · अ
हस्सु · । ब्रह्म · ब्रह्मणी · ब्रह्माणि · पुनरपि ब्रह्मणा · ब्रह्मभ्याम् · ब्रह्मभिः । ब्रह्मसु · ।
एवं दामन् सामन् लोमन् चर्मन् वर्मन् प्रभृतयः । नानानाम हन्नानां छन्दसि डिस्यो
र्लोपो वक्तव्यः ॥ परमे व्योमन् सर्वाभूतानि ॥ छन्दस्या गाम जानाम जयो र्लोपा
पो च वक्तव्यो ॥ किम् · के · कानि · पुनरपि · इदम् · इमे · इमानि · पुनरपि · जगत् ·
जगद् · जगती · जगन्ति · पुनरपि · जगता · जगद्भ्याम् · जगत्सु · । महत् · महद् ·
महती · महान्ति · पुनरपि · पयः । पयसी · पयांसि · पुनरपि · पयसा · पयोभ्याम् · पये

॥३६॥ लो३

33

॥३६॥

न्योसिंहंभजे

भ्यसभ्यंभवति॥भकारे सकार स्यैवेत्वात्वव्यावृत्यर्थः॥तेनात्वैत्वेनभवतः॥युष्मभ्यम्.अस्मभ्य
म्.॥ङ.सिभ्यसोस्तुःपंचम्याम॥पंचम्यां[illegible]ङ.सिभ्यसोस्तुर्भवति॥त्वत्.मत्.युवाभ्या
म्.आवाभ्याम्.युष्मत्.अस्मत्.॥तवममङ.सा॥ङ.सासहितयोर्युष्मदस्मदोस्तवमम
इत्येतावादेशौभवतः॥तव.मम.युवयोः॥आवयोः। सर्वादित्वात्स्कट्॥सामाकम्॥
युष्मदस्मदोःपरसाम आकंभवति॥युष्माकम्.अस्माकम्.त्वयि.मयि.युवयोः।
आवयोः॥युष्मासु.अस्मासु.॥※॥ ॥ अथानयोरादेशविरोधविधिर्निष्क

नसिंहभजे.

औ आम् भवति॥ युवाम्. आवाम्॥ यूयं वयं जसा॥ जसा सहितयोर्युष्मदस्मदोर्यूयं वयमित्ये
तावादेशौ भवतः॥ यूयम्. वयम्.॥ त्वन्मदेकत्वे॥ युष्मदस्मदोस्त्वन्मादित्येतावादेशौ भवतः॥
एकत्वे गम्यमाने॥ आम्सभौ.॥ युष्मदस्मदोर्द्वे एत्वं भवति। आमिसकारे भिसि च परे॥
त्वाम्. माम्. युवाम्. आवाम्.॥ त्यदादेष्टेरत्वे स्यातेशसीति ही वृत्तिमशसो नो वक्तव्यः॥
युष्मान्. अस्मान्.॥ एटाङ्योः॥ युष्मदस्मदोर्द्वेरेत्वं भवति टाङ्योः परतः॥ त्वया. मया. यु
वाभ्याम्. आवाभ्याम्. युष्माभिः। अस्माभिः॥ तुभ्यं मह्यं ङया॥ ङे सहितयोर्युष्मद
स्मदोस्तुभ्यं मह्यं इत्येतावादेशौ भवतः॥ तुभ्यम्. मह्यम्.॥ भ्यसस्भ्यम्॥ युष्मदस्मोपरे

युवाभ्याम्. आवाभ्याम्.१

नृसिंहंभजे.

अस्माणी कोठ्या २ ओळी २

श्या मं पश्यामो नैः सुहृद् रिवन्नः॥ त्वामासा॥ अमात्यसहितयोर्युष्मदस्मदोस्त्वामाइत्येतौ

नादेशो भवतः॥ पश्यामित्वा महालोढं पश्यमामहं भेदकम॥ इति मत्वा सुहृद् वृंदं शी

घ्रं कुरुतय थोचितम्॥ नाहो॥ पादादौवर्तमानयोर्युष्मदस्मदोर्नैते आदेशाः भवंति॥

नवयेशत्रवो राजन् ममते प्यातिशत्रवः॥ नवमित्राणियानि स्युर्मेभमित्राणिता न्य

पि॥ युवयोर्जीवितेनो मस्विवेसपद्येकेन सन्चरम॥ आवर्देकका व्यैत्वंनूनं निश्चीयते मामिति॥

नुद्रो विश्वेश्वरो देवो युष्माकं कुलदेवता॥ स एव भगवान्त्राणोऽस्माकं पापनाशनः॥ संबो

धनपदादग्रेनभवन्तीवसादयः॥ वटोनवधर्नं नेहो ममविश्वप्रकाशनः॥ पादादावितिकिं॥

ग्रो३

नृसिंहं भजे

युष्माकं ५ भवतः ३ अस्माकं ५ युष्माकं ६

प्यते ॥ युष्मदस्मदोः ॥ षष्ठीचतुर्थीद्वितीयाभिस्तेमेवान्नौवसनसौ युष्मदस्मदोः षष्ठ्या
संख्ये नामी त्र्यादेशाः भवन्ति ॥ कीदृशोः षष्ठीचतुर्थीद्वियासहितयोः तत्रैकवचने
न सहिते मे [illegible] ॥ द्विवचने वां नौ । बहुवचने वस् नसौ ॥ तद्यथा ॥
स्वामी ते स स्तमा यात स्वामी मे सौम्यतं गतः ॥ नमस्ते भगवन् भूयो देहि मे मोक्षमव्य
यम् ॥ स्वामी वां स जहां सोच्चैर्दृष्ट्वा नो दीनयातनाम ॥ राजा वां दीयते दानं ज्ञानं नो दि
शमं धुसू मः ॥ देवौ वाम वतां दिष्ट्यान्तिकान्नौ जनार्दनः ॥ स्वामी वो वरस्वान् एजा
स्वामी नोऽसौ जनार्दनः ॥ नमो वो ब्रह्मविशेभ्यो ज्ञानं नो दीयतां धनम् ॥ ज्ञानं दानं वेः प्रप

॥२८॥

38

राश्च ॥ इत्येवं चादिर्गणो निपातसंज्ञको भवति ॥ तस्मिन्निति तत्र । यस्मिन्निति यत्र । सर्व
स्मिन्निति सर्वत्र । बहुषु बहुत्र । अमुष्मिन्निति अमुत्र । एकस्मिन्निति एकत्र ॥ द्वाविन्नौ ॥
द्व्योः । त्वयि । मयि । कस्मिन्निति कुत्र । कुह । क्व । कस्मिन्काले कदा । सर्वस्मिन्काले सर्वदा ।
एकस्मिन्काले एकदा । अन्यस्मिन्काले अन्यदा । अस्मिन्काले एतर्हि । अधुना । इदा
नीम् । कस्मिन्काले कर्हि । यस्मिन्काले यर्हि । तस्मिन्काले तर्हि । तस्मादिति ततः ।
कस्मादिति कुतः । यस्मादिति यतः । अस्मादिति अतः । अन्यस्मादिति अन्यतः । सर्व
स्मादिति सर्वतः । बहुभ्यो बहुतः ॥ आद्यादिभ्यस्तसर्वावक्तव्यः ॥ आदौ आदितः । मध्ये
मध्यतः । पृष्ठे पृष्ठतः । पार्श्वे पार्श्वतः । मुखे मुखतः । [illegible] । सार्वविभक्तिक

प्र क्या २१   २१

नरसिंहं भजे ।

पान्तु वो नरसिंहस्य नखलांगलकोटयः ॥ हिरण्यकशिपोर्वक्षः क्षेत्रासृक्कर्दमारुणाः ॥
चादिभिश्च चादिभिरपि योगेनैते आदेशाः भवंति ॥ तव चायं प्रभुर्विष्णुर्मम चा
यं तथैव च ॥ चादिर्निपातः ॥ चादिर्गणो निपातसंज्ञको भवति ॥ च · वा · ह · अह · ए
वं · नूनं · पृथक् · विना · नाना · स्वस्ति · अस्ति · हीवा · मृषा · मिथ्या · मिथो · मिथस् ·
अथ · अथो · ह्यस् · श्वस् · उच्चैस् · नीचैस् · स्वर् · अन्तर् · प्रातर् · पुनर् · भूयस् · आ · अ
हो · धिक् · सह · साकम् · सार्द्धम् · ऋते · अन्तरेण · अन्तरा · नमस् · अलम् · ऊर्ते
म · अ · मा · नो · ना · प्रतिषेधे · ईषत् · किल · खलु · वै · आरात् · भृशम् · यत् · तत् · स्व

॥ ३८ ॥

(36)

॥ ३८ ॥

नि०

न०सिं०भजे०

पूर्वेद्युः ॥ परस्मिन्नहनि परेद्युः ॥ उत्तरस्मिन्नहनि उत्तरेद्युः ॥ अन्यस्मिन्नहनि अन्येद्युः ॥ यर्हि । तर्हि ॥ प्रादिरुपसर्गः ॥ प्र । परा । अप । सम् । अनु । अव । निर् । दुर् । वि । आङ् । नि । अधि । परि । अति । सु । उत् । अभि । प्रति । उत् । अन्तर् । आविस् । प्रयुं गण उपसर्गसंज्ञकः ॥ प्राग्धातोः ॥ उपसर्गाः प्राधान्येन प्रयोक्तव्याः ॥ तद्व्ययम् ॥ तदादिश्चादिशब्दरूपमव्ययसंज्ञं भवति ॥ अव्ययादिमन्तं भवति ॥ क्त्वाद्यन्तं च ॥ तद्धितप्रत्ययान्तशब्दरूपमव्ययसंज्ञं भवति ॥ न शब्दनिर्देशे ॥ अव्ययानां न च लिङ्गादि ॥ अव्ययात्परस्य विभक्तेर्लुक् भवति ॥ न शब्दनिर्देशे ॥ सदृशं त्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु वचनेषु च सर्वेषु यन्न व्येति तदव्ययम् ॥ उक्तान्यलिङ्गान्यव्ययानि ॥ ॥ इत्यव्ययानि ॥ ❁ ॥ अथ तु

नियमः ॥ तथा चोक्तम् ॥

पौत्रौ द्विहिः स्रुतानां तु चारणा लसन्नपाः ॥४

शस्त्रात् ।

नसिंहं भजे

कस्त्रास इत्येके ॥ सर्वश्च सर्वतः ॥ यश्च यत्तः ॥ तेन प्रकारेण तथा । येन प्रकारेण यथा ।
सर्वेण प्रकारेण सर्वथा । केन प्रकारेण कथम् । अनेन प्रकारेण इत्थम् । पूर्वस्मि
न्निति पुरस्तात् । अधरस्मिन्निति अधस्तात् । परस्मिन्निति परेण । ॥ आहि च दू
रे । [illegible] ॥ दक्षिणाहि वसंति चाण्डालाः ॥ किमः सामान्ये चीदादिः ॥ किमः स
र्वविभक्त्यन्तात् सामान्येऽर्थे चिदादयः प्रत्ययाः भवन्ति । ॥ कश्चित् । कश्चन । किंचि
त् । किंचन । काचित् । क्वचित् ॥ तदधीनकार्त्स्न्ययोर्वा सात् ॥ एतः अधीनं राजसात् ॥
सर्वं भस्म भस्मसात् ॥ उच्छ्रिरश्व्यंगीकारणे ॥ उरीकृत्य । उररीकृत्य ॥ सद्यआदिः ॥ कालेनि
पात्यते ॥ सामान्येऽह्नि सद्यः अस्मिन्नहनि अद्य । सपदि अधुना । इदानीम् । साम्प्रतम् । पू

॥४०॥

(३७)

॥४०

समासान्त प्रत्यय पोर्लुक् ॥ समासे पुंवत्भावस्य विभक्तेः
परे च परो विभक्तेर्लुक् भवति ॥

के २ — नौ ३

नृसिंहभजे। श्रेयसीतरा। श्रेयसितमा। श्रेयसीतमा। ॥ नौकादेर्न भवति। बाग्रहणादेव ॥ नौका ॥ गति
श्च पेनपतन्यनैष्वर्थेष्विति निपातानामनेकार्थत्वात् ॥ न्नराईप् ॥ नकारान्तादृका

नौ ३ — रांदृशानान्ताच्च स्त्रियामीप्प्रत्ययो भवति ॥ दण्डिनी। हस्तिनी। करिणी मालिनी ॥ इपिरां
दृतोपो नन्त्यः ॥ राज्ञी। शुनी। कर्त्री। हर्त्री। अोपगवी ॥ पस्य लोपः ॥ इश्च अस्य यं ■ न
स्य लोपो भवति स्वरे यकारे ईपि च परे ■ ॥ छुवृतः ॥ षकार टकार उकार ऋकारानुबन्धा
त्स्त्रियामीप्प्रत्ययो भवति ॥ षवराकी। टकुरुचरी। उगोमती। ऋपचन्ती। ऋपठन्ती।

^ कन्यकादीनमवा॥

नृसिंहंभजे· स्त्रियुः विशेषविजिज्ञापयिषयास्त्रीप्रत्ययाःप्रस्तूयन्ते॥ आवतःस्त्रियाम्॥ अकारा
न्तान्नाम्नः स्त्रियांवर्त्तमानाद्दाप्प्रत्ययोभवति॥ जाया·माया·मेधाश्रद्धा·धारा·
इत्यादि॥ अजादेश्चापवन्तोऽष्य:॥ अजा· अश्वा· कोकिला·एडका·बाला·शूद्रा·
वत्सा·गणिका·कन्यका·॥ काप्यतः॥ स्त्रियांकापिपरे पूर्वाकारस्येकारोभवति॥
॥७९॥ कारिका·पाचिका· वष्टिभागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः॥ आपंचैवहसान्तानां
यथावाचानिशादिशा॥ अवगाहः॥ वगाहः॥ अपिधानम्·पिधानम्॥ ह्रस्वोवा॥
स्त्रियांकापिपरेजनादेचपूर्वस्यह्रस्वोवाभवति॥ वेणिका·वेणीका· अयमितरा (३७)

नदिका नदिका

पद्मवत् नयनं यस्याः सा २ कमलवत् वदनं यस्याः सा २ सुष्ठु मुखं यस्याः सा २ मृगस्य अक्षिणी इव अक्षिणी यस्याः सा २

नृसिंहं भजे ।

शिशुः ॥ स्वाङ्गाद्वा ॥ स्वाङ्गवाचिनः स्त्रियामीप्प्रत्ययो भवति ॥ सुमुखी । मृगाक्षी । जन्वङ्गिः
वाग्रहणात् अत्र ईप् ॥ पद्मनयना । कमलवदना ॥ क्तिकारादक्तेरीप् वा वक्तव्यः ॥ अ
ङ्गुली । अङ्गुलिः । धूली । धूलिः । आजी । आजिः । अक्तेरिति विशेषणान्नेह ॥ कृतिः ॥
भूतिः ॥ ऐ च मन्वादेः ॥ मन्वादेर्गणात् स्त्रियामीप्प्रत्ययो भवति । ऐकारादेशश्च ॥ मना
यी । वृषाकपायी ॥ चकारात् मनोरौ वा ॥ मनावी । मनुः । पत्न्यादयः शब्दाः निपात्यन्ते ॥
पत्नी । अन्तर्वत्नी । आशिश्वी । अर्द्धजरती । युवती ॥ प्रतीच्यादयः शब्दा निपात्यन्ते ॥
मनुर्वृषाकपिश्चैव अग्निपूतक्रतुस्तथा ॥ कुशीदः कुत्सितःश्चैव मन्वादिः कथितो गणः ॥

मा३

नसिंहंभजे ।

दिव्यन्ती ॥ इत्यादि ॥ नदादेः ॥ नदादेर्गणात्स्त्रियामीप्प्रत्ययो भवति । नदी । गौरी । गौतमी । मत्सी । चतुर्थी । पंचमी । द्वादशी । पीवरी । जित्वरी । धीवरी । सर्वी । इत्यादि ॥ इन्द्रादेराणीप् ॥ इन्द्रादेर्गणात्स्त्रियामीप्प्रत्ययो भवति ॥ इन्द्राणी । भवानी । सर्वाणी । इप्समाहारे गुणाश्च ॥ त्रयाणां समाहारः त्रयी ॥ पुंयोगे च ॥ ईप्प्रत्ययो भवति ॥ शूद्री । गणकी ॥ जातेरयोपधात् ॥ जातिवाचिनोऽयकारोपधादकारान्तात्स्त्रियामीप्प्रत्ययो भवति ॥ मेषी । शूद्री । ब्राह्मणी । यकारोपधग्रहणान्नेह । क्षत्रिया । वैश्या ॥ प्रथमवयोवाचिनोऽत ईप्वक्तव्यः ॥ कुमारी । किशोरी । कलभी । प्रथमवयोवाचिग्रहणान्नेह । वृद्धा स्थविरा । अदन्तग्रहणान्नेह ।

कलभः करिशावकः १

॥४२॥

(३९)

॥४२॥

कर्त्ता क्रिया क्रिया कर्म कर्त्ता क्रिया कर्त्ता

नृसिंहं भजे॰

मारिणेनूयते ॥ बोभुज्यते भवं नृपालः ओणुस्ताराम लक्ष्मणौ ॥ मन्त्रिसन्तोः कियन्तः ॥ कुमारीः शेरते स्वैरं गोष्ठयंते चनारकाः ॥ जेगीयन्ते चगीतज्ञैः मेमिर्यन्ते रुजार्दिताः ॥ आमंत्रणे च ॥ अभिमुखीकरणेऽपि प्रथमा विभक्तिर्भवति ॥ मां समरु रणे विन्द प्रसीद पुरुषोत्तमे ॥ कुमारोऽस्थिरमासाथा हामधं भोतपस्विनः ॥ भोसभगोस अखो सउत्येते शब्दाः निपात्यन्ते धीविषये ॥ हा मत्त भोहरार ध्यमगोस्तु ध्यंनमोस्तु ते ॥ अधिष्ठ भोमहाप्राज्ञ बात प्राबोः स्वबस्मरमं ॥ शेषाः कार्य्ये कर्तृ साधने दान पात्रे विश्लेषावधौ संबधाधार भावयोः शेषाविभक्तयो द्वितीयाद्याः षष्ठ्यन्तभवन्ति ॥ कार्य्यकर्म कारके उत्पाद्ये आप्ये संस्कार्य्ये विकार्य्ये च द्वितीयाविभक्तिर्भवति ॥ यद्भूत्वा भावितदुत्पाद्यं ॥ यन्निष्ठमेव प्राप्यते तदाप्यं ॥

या॰ २

वामोरुस्यसाः ला
वामसुन्दरमु ठसा॰२

श्वशुरस्योकारोकारलोपश्च: श्वश्रूः २

नृसिंह भजे

हारशब्दो नित्यं बहुवचनान्तः पुंलिङ्गः ॥ वोर्गुणात् ॥ उकारान्तात् गुणवाचिनो वा स्त्रियामी
प्रत्ययो भवति ॥ पट्वी । पटुः ॥ मृद्वी । मृदुः ॥ तन्वी । तनुः ॥ ऊत् ॥ उकारान्तादूप्रत्य
यो भवति ॥ पंगूः पंगुः ॥ वामोरूः । वामोरुः ॥ यूनस्तिः ॥ युवन्शब्दात् तिप्रत्ययो भवति ॥
युवतिः ॥ रम्भोना मत्वा स्यादयः ॥ आबन्ताद्दाप् ईबन्तात् ङसे परस्मै ङीपः ॥ पूर्ववद्रूपन्ने
यम् ॥ ॥ इति स्त्रीप्रत्ययाः समाप्ताः ॥ ॥ अथ विभक्तिप्रक्रिया निरूप्यते ॥ लिङ्गार्थे
प्रथमा ॥ धातुप्रत्ययातिरिक्तमर्थवच्छब्दस्वरूपं लिङ्गम् । तस्येवार्थे सन्मात्रे प्रथमाविभक्ति
र्भवति ॥ लिङ्गादयोऽपि प्रथमार्थाः इति केचित् ॥ तत्साद्रूप्यं ॥ रविर्विरराजेतेराजारोधान्कि

॥४३॥

दानपात्रं तदैव स्यात्... [illegible]

करणे च तृतीया॥ कर्त्तरि प्रथमा

नृसिंहं भजे

धीते देवदत्तः॥ क्रोशस्यैकदेशे पर्वतः॥ कर्त्तरि [illegible]॥ क्रियायाः साधने च क्रियासिद्ध्युपकारके क
रणे ऽर्थे तृतीया विभक्तिर्भवति॥ भिन्नः शरेण रामेण रावणो लोकरावणः॥ करणेनैव विदीर्णो ऽ
पि वानरैर्युध्यते पुनः॥ दानपात्रे संप्रदानकारके चतुर्थी॥ वेदविदे गां ददाति॥ छात्राय कन्यां ददाति॥
विश्लेषो विभागः॥ तत्र यो ऽवधिर्ध्रुवस्तत्राचलस्तत्रावा विवक्षितस्तत्रापादाने पंचमी॥ धावतो ऽ
श्वात्पतति॥ भूभृतो गङ्गावतरति॥ सम्बन्धे षष्ठी॥ सम्बन्धिनोर्मध्ये यः प्रधानस्तत्र षष्ठी विभ
क्तिर्भवति॥ राज्ञः पुरुषो ज्ञेयः पित्रोरेतत्स्य पूजनम्॥ गुरूणां वचनं पथ्यं कवीनां रसवद्वचः॥ आ
धारे सप्तमी॥ आधारो ऽधिकरणं षड्विधमधिकरणं औपश्लेषिकं अभिव्यापकं वैषयिकं नै
मित्तिकमौपचारिकं चेति॥ कटे शेते कुमारो ऽसौ वटे गावः स्वपन्ति ते॥ तिलेषु विद्यते तैलं हृदि ब्र

तज्जनकभावः॥ सम्यस्वकभा × सामीपिकम् २ ×

पञ्चम्यः ३॥ षष्ठ्यः ३॥

सप्तम्येकवचनम्
सप्तम्यः ३॥

[illegible] फलाध्ययनो नैरंतर्य्यं ... तर ... क ४ ... रि ५

द्विरुक्तस्य परं रूप मान्त्रेडितम् ॥३

नरसिंहं भजे ।

यत्र गुणाभिधानं मत्तापकर्षो वा क्रियते तत्संस्कार्य्यं ॥ यत्र पूर्वावस्थापरित्यागेन अवस्था-
न्तरं प्राप्नोति तद्विकार्य्यम् ॥ कटं करोति कारुः को रूपं पश्यति चाक्रमः ॥ राज्यं प्राप्नोति बभि-
छः सोमं सुनोति सोमपाः ॥ अभिसर्वतसोः कार्य्या धिगुपर्य्यादिषु त्रिषु द्वितीयाम्रेडितां-
तेषु ततोऽन्यत्रापि दृश्यते ॥ [illegible] परितस्समयानिकषाहाप्रतियोगेष्वपि ॥ अभितो ग्रामं
नदी वहति । सर्वतो ग्रामं वनानि [illegible] दृश्यंते ॥ धिग्देवदत्तं । उपर्युपरि पुरो हितं याचकाः पतंति ॥
अध्यधि पर्वतं मृगाश्चरंति । अधो अधो ग्रामं नगरं निधिः ॥ समया ग्रामम् । निकषा लंकां ।
हा कृष्णाभक्तम् । तस्य सोच्यते इत्यर्थः ॥ अनु ग्रामम् प्रति ग्रामम् ॥ कालाध्वनोर्नै-
रंतर्य्ये ॥ मासमधीते देवदत्तः । क्रोशं [illegible] पर्वतः ॥ नैरंतर्य्ये किम् । मासस्य द्वि-
र्नैरंतर्य्ये ॥

॥४४॥

निरन्तरस्य भावः नैरन्तर्य्यं तस्मिन् नैरन्तर्य्ये ॥१॥

अथो ३

॥४४॥

स्म स्मरो॰ चकारस्तु कृ सम्‌ आभरणास्त्रिय
[कृ]याथ कः ४ विटर्ण द्वारां॥२

नसिंहनजे॰ गोषष्ठी॥ निर्धारणं क्रियागुणजातिभिः समुदायादेकदेशस्य पृथक्करणं तत्र षष्ठी॥ क्रियापरागां भगवद्वाराधकः श्रेष्ठः॥ गवांमध्ये कृष्णा गोः सम्पन्नक्षीरा॥ एतेषांक्षत्रियः शूरतमः॥ स्वाम्य त्वेषष्ठी सप्तम्यो च॥ गोषुस्वामी॰ गवांस्वामी॰ गोष्वधिपतिः॥ गवामधिपतिः॥ कर्तृकर्म्मणो र न्काद्दैकृति षष्ठी॥ कर्त्तरि कार्य्ये षष्ठी विभक्तिर्भवति क्तादिवर्ज्जिते कृदन्तशब्दे प्रयुज्यमा ने॥ व्यासस्य कृतिः॥ भारतस्य श्रवणम्॥ स्मृतो च कार्य्ये॥ स्मृतो धातौ प्रयुज्यमाने कार्य्ये षष्ठी विभक्तिर्भवति द्वितीया च॥ मातुः स्मरति॰ चकारान्मातरं स्मति॰॥ हेतौ तृतीया पंचमी च वक्तव्या॥ अनित्यः शब्दः कृतकत्वेन अकृतकत्वाद्वा॥ भयहेतौ पंचमी॥ चोराद्बिभेति॥ व्याघ्रात्त्रस्य ति॰ विद्युत्पाताच्चकितः॥ षष्ठी हेतुप्रयोगे॥ कस्य हेतोरागतः॥ इत्थंभावे तृतीया॥ जटाभिस्ता नकृतं अकृतं अकृतमेव अकृतकं अकृतकस्य भावः अकृतकत्वात्‌॰२

श्रीतत्वप्रकाशिकायां व्याकरणार्थ
श्रीतत्वप्रकाशिकायां भावः
श्रीतत्वप्रकाशिकायां नवमे॰२

नवमममध्येहरिःअन्तरा२ ९२

नृसिंहंभजे॰

स्नान्तंपरम्॥ पुष्पेसन्नह्यन्तेवीराऽकुल्यसन्नेकशिारांश्ाजम्॥ ••••वः क्रियास्नहरणम्॥ जत्रापिसप्तमी॥ वर्षतिदेवेचौरआयातः॥ पतन्त्यंशुमालिनिपतितोऽस्ति॥ विनासहनमजातेनिर्धारिणोस्वाम्याहिमि श्च॥ सूत्रेनपियोगेद्वितीयाद्याः षड्विभक्तयोभवन्ति॥ विनापापंसर्वंफलति॥ अन्तरेणराम्भि रामिकिंजिवितेन॥ अन्तरेणत्वांमांहरिः॥ इत्यादि॥ सहसदृशंसौकंसार्द्धंसमंयोगेतृतीया॥ सह शिष्येनागतोगुरुः॥ सदृशःशिवेनोमित्रेण॥ शाकंनयनाभ्यांगलन्त्याश्रुधाराः॥ सैंधवनिर्मितःसा धुः॥ नमःस्वस्तिस्वाहास्वधाअलंवषट्योगेचतुर्थी॥ नमोनारायणाय॥ स्वस्तिराज्ञे॥ सोमाय स्वाहा॥ पितृभ्यःस्वधा॥ अलंमल्लोमल्लाय॥ वषडिन्द्राय॥ इतिपंचमी॥ इतिज्ञानान्नमुक्तिः॥ इतिद्वितीयापि॥ विनायोगेतृतीयापि॥ ज्ञानेनविना॥ अन्योगृहाद्विहारः॥ निर्धार

॥४५॥

अन्तरान्तरेणयुक्तेद्वितीया॰ समर्थाथैश्चतुर्थी२

अन्तरविपादेन२

(५०)

॥४५॥

बहुष्वसाधुषुबहुस्त्वपिस्वयम्माप्यो
यातिसाधुमार्गेण २ ×

नो २

नृसिंहं भजे॰

निकुंजरम ॥ केशेषुचमरींहन्तिसिम्निपुष्कलकोहतः ॥ सीमाया कोशः पुष्कलकोगंधमृगः ॥
विषयेसप्तमी ॥ तर्केचतुरः ॥ षष्ठीसप्तम्यौ चानादरे ॥ बहूनां क्रोशतांगतश्चोरः ॥ बहुषुक्रोश
त्सुगतः ॥ साधुषुनिवार्यमाणस्त्वपि स्वयम्मोप्यो यात्यसाधुमार्गेण ॥ मातापित्रोरुदितोः प्रव्रज
तिपुत्रः ॥ अन्योक्तेप्रथमा ॥ यस्मिं कार्यत्वादन्येनाख्यातेन कृताचोक्तं भवतितत्र प्रथमाप्रयो
क्तव्या ॥ घटः क्रियते॰ पटः कार्यम् ॥ छन्दसिस्याद्विः सर्वत्र॰ इध्माजुहोति॰ पुनंतव्रह्मणस्पतिः
व्रजतिविरेजुः ॥ ॥ इतिकारकप्रक्रिया ॥ ॥ अर्थोबहिर्भक्तिविशिष्टैपदानांसमा
सोनिरुप्यते ॥ समासश्चान्वयेनाम्नाम ॥ नाम्नामन्वययोज्ञत्वेसमासोभवति ॥ चसमास

तंतु वायः पट॰ क्रियते ३

थी१ सत्येव १ नो २

त्वमिंद्रं भजे ·

यस्मन्नद्राक्षीत् ॥ शिष्यं पुत्रेण पश्यति ॥ संसारमसारेण ॥ येनांगविकारः ॥ येनांगेनांगिनो विकारो लक्ष्यते तस्मादंगात्तृतीया विभक्तिर्भवति ॥ अक्ष्णा काणः ॥ अक्षिसम्बन्धिविकारेण विशिष्ट इत्यर्थः ॥ पादेन खंजः ॥ ध्रुवे निकर्तुः प्रकृतिः ॥ जायमानस्य कार्यस्योपादानमपादानसंज्ञं भवति तत्रापादाने पंचमी ॥ यस्मात्प्रजाः प्रजायन्ते तद्ब्रह्मेति विदुर्बुधाः ॥ आङादियोगे च ॥ आपाटलिपुत्राद्वृष्टो देवः ॥ पाटलिपुत्रं मर्यादीकृत्य ॥ तादर्थ्ये चतुर्थी वक्तव्या ॥ संयमाय श्रुतिं धत्ते नरो धर्माय संयमम् ॥ धर्मो मोक्षाय मेधावी धनं दानाय भुक्तये ॥ क्रुधादियोगे च ॥ क्रूराय कुप्यति · मित्राय द्रुह्यति · गुरवे नत्वाऽसूयति ॥ ल्यब्लोपे पंचमी च वक्तव्या ॥ हर्म्यात्प्रेक्षते · हर्म्यमारुह्य प्रेक्षत इत्यर्थः ॥ निमित्तात्कर्मसंयोगे सप्तमी वक्तव्या ॥ चर्मणि द्वीपिनं हन्ति दन्तयोर्हं

॥४६॥

स॰सिं॰भ॰नं॰

वति॰। समासे प्रत्यययोः॥ समासे वर्त्तमानायाः विभक्तेः प्रत्यये च परे लुग्भवति॰॥
नामसंज्ञायांस्यादिर्विभक्तिः॥ अधिस्त्रि सि इति स्थिते॥ सेनपुंसकम्॰॥ सोऽव्ययीभा
वो नपुंसकलिङ्गो भवति॰॥० नपुंसकत्वाद्ध्रस्वत्वम्॰॥ अव्ययीभावात्॰॥ अव्ययीभा
वात्परस्य विभक्तेर्लुग्भवति॰॥ अधिस्त्रि॰ ग॰ ह॰ कार्यम्॰ रायमतिक्रान्तमतिरि कुलम्॰॥
नावमतिक्रान्तमतिनु जलम्॰॥ ह्रस्वादेशे सन्ध्यक्षराणामिकारोकारौ च वक्तव्यौ॰॥ यथा
सादृश्ये॰॥ यथाशब्दे सादृश्ये च वर्त्तमानः समस्यते॥ शक्तिमनतिक्रम्य करोति

…सिंहभजं

त्तास्ति तोऽपि॰ ततो भार्य्याप्रतुषस्येत्यादौ तात्पुनर्भवति॰ स च षाड्विधोऽव्ययीभावस्तत्पुरुषो
द्वन्द्वो बहुव्रीहिः कर्मधारयो द्विगुश्चेति॰ ॥ पूर्वपदप्रधानोऽव्ययीभावः ॥ द्विगुतत्पुरु
षौ परपदप्रधानौ॰ ॥ द्वन्द्वकर्मधारयश्चोभयपदप्रधानौ॰ बहुव्रीहिरन्यपदप्रधानस्तस्यत्रि
याभिसम्बंधादुभयपदप्रधानो वलेन भवेत्॰ ॥ एकपद्यमैकस्वर्य्यमेकविभक्तिकत्वं च
समासप्रयोजनम्॰ ॥ स्त्रीमधिकृत्य भवतीति विग्रहे॰ ॥ अनुचययोग्यार्थसमर्थकु॰ ॥ प
दसमुदायो विग्रहो वाक्यमिति यावत्॰ ॥ समासे अव्ययस्य पूर्वनिपातो वक्तव्यः ॥
पूर्वं अव्यये अव्ययीभावः ॥ अव्ययपूर्वपदे सति योऽचयः सो अव्ययीभावसंज्ञकः समासो भ

॥ ५७ ॥

(५५)

॥ ५७ ॥

न्यौसिंहभजे॥

क्रे२ पृ२

पूर्वपदे सति यो ऽन्वयः स तत्पुरुषसंज्ञकः समासो भवति॥ ग्रामं प्राप्तो ग्रामप्राप्तः। दात्रेणाछि-
न्नम्। दात्राछिन्नम्। यूपाय दारु यूपदारु। व्याघ्रेभ्यो भयम्। व्याघ्रभयम्। राज्ञः पुरुषः राजपु-
रुषः। अक्षेषु शौण्डः अक्षशौण्डः। शौण्डः प्रवि[illegible]णः॥ क्वचिद् माद्यन्तस्यैव पर[illegible]त्वम्॥ अ-
ग्नौ आहितः आहिताग्निः॥ पूर्वं भूतः भूतपूर्वः। समासे क्वचिदेकपदं लोपो भवति। सर-
सां वनं सरोवनम्। आम्राणां वनम्। आम्रवनम्॥ पानस्यैव॥ सुरायाः पानम्। सुरा-
पानम्। सुरापानम्॥ नञ्॥ नञि पूर्वपदे सति योऽन्वयः स तत्पुरुषसंज्ञकः समासो

तत्सादृश्यमभावश्च तदन्यत्वं तदल्पता। अप्राशस्त्यं विरोधश्च नञर्थाः षट् प्रकीर्तिताः॥ ॥सा०ऽ

अब्राह्मणः। अपापम्। अनश्वः। अनुदरा कन्या। अपशवो वा अन्ये गोअश्वेभ्यः। अधर्मः इत्युदा-हरणानि।

अनुदरीत्यर्थः

न्यसिंहंभजे॥

सा२

॥७३॥

तियथाशक्ति॥ अतोऽमन्तः॥ अकारान्तादव्ययीभावात्परस्याविभक्तेनमभवति॥ अ
न्तंवर्जयित्वा॥ कुंभस्यसमीपं उपकुंभंवर्त्तते उपकुंभंपश्य॥ यावाओः॥ याडि इत्येतयो
र्योरमभवति॥ उपकुंभंकृतं उपकुंभेनकृतम् उपकुंभंदेहि॥ अनत इति विशे
षणात्पंचम्याअमनभवति॥ उपकुंभादानय उपकुंभंदेशः उपकुंभेनिधेहि उ
पकुंभेनिधेहि॥ अवधारणार्थेयाव[illegible]तिच॥ अवधारणार्थेयावच्छब्देप्रयुज्यमानेसतियो
ऽव्ययः सोऽव्ययीभावसंज्ञकःसमासोभवति॥ यावन्त्यमत्राणिसन्तितावतोब्राह्मणा
नामंत्रयस्वेति॥ मकारान्तमनावैर्निर्म्मक्षिकम्॥ अमादैतन्नुषं॥ द्वितियाधन्ते

द्वि॰ इति॰

स्य त

(45)

॥७७॥

न्यासं हं नजे

नेकारोकारमकारान्तानांपूर्वनिपातोवक्तव्यः।पटुश्चगुप्तश्चपटुगुप्तौ।चकारउक्ता
र्थानामप्रयोगः इतिचकारलोपः॥१०॥अग्निश्चमारुतश्च [illegible] अग्निमारुतौ।भोक्ता
चभोग्यश्चवक्तव्यं भोग्यौ॥स्त्रीचपुरुषश्चस्त्रीपुरुषौ॥धवश्चखदिरश्चधवखदिरौ
।देवताद्वन्द्वे पूर्वपदस्यदीर्घोवक्तव्यः अग्निश्चसोमश्च।अग्नीषोमौ।इन्द्रश्चबृ
हस्पतिश्च इन्द्राबृहस्पती॥अग्न्यादेः॥सोमादीनांषत्वंवक्तव्यम्॥इतरेतरयोगेद्वि
वचनंबहुवचनेच॥एकवद्भावोवासमाहारेवक्तव्यः॥शशाश्चपलाशाश्चश
शकुशपलाशाः॥यत्रद्वित्वंबहुत्वंचसद्वन्द्वइतरेतरः॥समाहारोभवेदन्योयत्रैकत्वंचेन

नेन

नञ्समासे

भवति॥ नब्राह्मणाः॥ अब्राह्मणाः॥ ना॥ समासे सति नञो आकारादेशो भवति॥ नाकं॥
दिवञ्जेम॥ अनस्वरे॥ समासे सति नञो अनादेशो भवति स्वरे परे॥ अश्वादन्योऽन
श्वः। धर्माद्विरुद्धोऽधर्मः॥ अहराणां नाम भावोऽनराणामिति॥ तदन्यतद्विरुद्धे तदभावे
षु नञ् वर्त्तते॥ चार्थे द्वन्द्वः॥ समुच्चयान्वाचयेतरेतरयोगसमाहाराश्चार्थाः॥ तत्रेश्व
रं गुरुं च भजस्वेति। प्रत्येकमेकक्रियासम्बन्धे समुच्चये समासो नास्ति॥ यदा भि
क्षामट गां चानयेति॥ क्रमेणाक्रियाद्वयसम्बन्धेऽन्वाचये समासो नास्ति॥ पर
स्परसम्बन्धादितरेतरयोगसमाहारे चार्थे द्वन्द्वः समासो भवति॥ द्वन्द्वेऽल्पस्वरप्रधा

समुच्चयसमाहारः ४ ॥ परस्परनिरपेक्षस्यानेकस्यैकस्मिन्नन्वयः समुच्चयः॥ ४॥

॥ ४८॥ समास॥

॥ ४८॥

46

चसिंहमजे
सा० प्र०

प्र ९२ ने अस्तिधनंयस्यस अस्ति धनः

अव्ययपूर्वपदेपि अन्यपदार्थप्रधानेसतिबहुव्रीहिरेवसमासः॥ अस्तिधनंयस्यसअ
स्तिधनः॥ तस्यप्रधानोकदेशोविशेषणंतयायत्रज्ञायतेसतद्गुणसंविज्ञानोबहुव्रीहिः॥
लम्बौकर्णौयस्यसलम्बकर्णः॥ बहुव्रीहौविशेषणस्यप्रयन्तयोः॥ पूर्वनिपातोवक्त
व्यः॥ धनंहस्तेजातंस्यसहस्तधनः॥ चक्रपाणिरित्यादौतुनभवति॥ चक्रंपा४ यस्यस
चक्रपाणिः॥ पाणिपादिनान्तः॥ प्रजामेधयोरसुक्॥ शोभनाःप्रजायस्यससुप्रजाः॥
दुष्टामेधायस्यसदुर्मेधाः॥ धर्मादन्॥ शोभनंधर्मंयस्यससुधर्मा॥ रूपवतीभार्या
यस्यसरूपवद्भार्यः॥ अन्यार्थे॥ स्त्रीलिङ्गस्यान्यार्थेवर्तमानस्यह्रस्वोभवति॥ पुम्वद्भा॥

व प्रवस्थानेपुरादेशः॥ भ

रो ७

भ

रामेति

व० ६ द्वि० का० १

सा० प्र०

नपुंसकम्॥ शशाकुशपलाशम्० अन्यादीनां विभक्तिलोपे पूर्वस्य सगागमो वक्तव्यः॥ अन्योऽन्यम् परस्परम्॥ एकत्वे द्विगु द्वन्द्वौ॥ एकत्वे वर्त्तमानौ द्विगु द्वन्द्वौ नपुंसकलिङ्गौ भवतः॥ संख्यापूर्वो द्विगुः॥ संख्यापूर्वः समासो द्विगुर्निगद्यते॥ समाहारे [illegible] द्विगुः समाहारे उ [illegible] द्विगुः समासो भवति॥ अकारान्तादिपूर्वप्रत्ययो भवति॥ दशानां ग्रामाणां समाहारः दशग्रामी० पंचानामग्नयः समाहृता इति पंचाग्नि० पंचानां गवां समाहारः पंचगु० नपुंसकत्वाद्ध्र[illegible]स्वत्वम्० त्रिफलेति त्रैलोक्यं च॥ इतः बहुव्रीहिरन्यपदार्थे॥ अन्यपदार्थप्रधानो यः स बहुव्रीहिसंज्ञकः समासो भवति० बहुधनं यस्य स बहुधनः

॥५०॥

॥५०

धान्नः॥ कवीनां राज्ञा कविराज्ञः। टकारानुबंधः ईयर्थः। कविराज्ञो राज्ञः राजप्रमेः पाङ्क्च
मनश्च वाङ्मनसम्। दक्षिणस्यां दिशि पन्थाः असौ दक्षिणापथः। अहश्च रात्रिश्च अ
होरात्रः॥ द्वौ च त्रयश्च द्वित्राः। पंच वा षट् परिमाणं येषां ते पंचषाः। डकारः षिलोपार्थः। ब
ह्वयो राजानो यस्यां नगर्यां सा बहुराजा नगरी। अत्र डिलोपो कृते आवतः स्त्रियाम्॥ य
स्य वः क ल्पीरो यस्य स बहुकल्पीकः। प्रसादः। कर्म्मधारयस्तुल्यार्थे॥ पदं यत्तुल्यार्थे एकार्थनि
ष्ठं सति स कर्म्मधारयसंज्ञकः समासो भवति॥ नीलं च तदुत्पलं च नीलोत्पलम्। नत्वा चा
सौ लता च नत्वलता॥ पुमांश्चासौ कोकिलश्चेति पुंस्कोकिलः। पुंसः खपे संयोगान्तस्य
लोपो वक्तव्यः॥ नाम्नोश्चेद्कृतो समासे॥ प्रादेश्च पसङ्गेस्य नाम्नश्चकृदन्तेन समा

॥सा० १ पु०॥

सा० प्र० राम

॥५१॥

ना०

बा०

समासे सति समौ धिकरणे पूर्वस्य स्त्रिलिङ्गशब्दस्य पुंवद्भावो वा भवति। प्रम्यातवाद्यादिपो निष्वति ॥
वाग्नकराणां च स्यात् अतो प्रियपुरूपादेन भवति ॥ गोः ॥ गोशब्दस्यान्यो थे वर्त्तमानस्य ह्रस्वो भवति ॥
पंचगावो यस्या सो पंचगुः ॥ संख्यासुव्याघ्रादिपूर्वस्य पादशब्दस्याकारस्य लोपो वक्तव्यः ॥ सहस्रं
पादा यस्य स सहस्रपात् ॥ सोभनो पादो यस्य स सुपात् ॥ व्याघ्रस्य पादाविव पादौ यस्य स व्याघ्रपात् ॥
शसादौ स्वरे परे पदादेशश्च वक्तव्यः ॥ द्वौ पादौ यस्य स द्विपात्। द्विपदः। द्विपदा ॥ याङ्काः ॥ समासे
सति यञ् अङ् क इत्येते प्रत्ययाः भवंति ॥ यकारस्तत्पुरुषो ज्ञेयः। अकारो द्वन्द्व एव च ॥ ङकारस्तु बहुव्रीहि
ककारः सर्वतो मतः ॥ अचिन्त्यो महिमा यस्या सो अचिन्त्यमहिमः ॥ नोकाः ॥ नान्तस्य पदस्य टेर्लोपो
भवति। यकारे स्वरे च परे ॥ वाग्नराणां क्वचिन्नेव [illegible] पधालोपश्च ॥ अन्होमध्यम
कचित्

पैपधिक ... श्री

॥५१॥

(48)

सा० प्र०

वृ०ः

कारेषा ।। षड् दन्ता यस्येति विग्रहे दन्तस्य दन्तृ षोडन्तृ हस्याति ।। महतश्छेरा ।। महांश्चासौ
ईश्वरश्चेति महेश्वरः । द्वियोः घावौ ।। द्यौश्च भूमिश्च द्यावाभूमी ।। आकृतिगणोऽयम् ।
अलुक् क्वचित् ।। क्वचित्समासे कृते तद्धितेपि विभक्तेर्न लुग्भवति ।। स्तोकान्मुक्तः । कृच्छ्रान्मु
क्तः ।। स्तोकान्मुक्तः स्तोकान्मुक्तः ।। अप्सु योनिर्यस्य स अप्सुयोनिः । उरसि लोमानि य
स्य स उरसिलोमा । हृदिस्पृक् । कण्ठेकालः । वाचोयुक्तिः । दिशोदण्डः । पश्यतोहरः । इत्यादि ।।
समासे सति समानाधिकरणे शाकपार्थिवादीनां मध्यमपदलोपो वक्तव्यः ।। शाकः प्रियः ।।
पार्थिवः शाकपार्थिवः ।। देवपूजको ब्राह्मणः देवब्राह्मणः । एकार्थनिष्ठत्वे सत्येकविभक्त्यन्ते

ना२

रामः

॥५२॥

सस्तत्पुरुषो भवति॥ प्रकर्षेण वादः प्रवादः॥ कुंभं करोतीति कुंभकारः॥ सहादेः सादिः॥ समासे
सति सहादीनां सादिर्भवति॥ पुत्रेण सह वर्त्तमानः सपुत्रः॥ सह[illegible] संज्ञिरसां सध्रि समिति
रयः॥ सहस्य सध्रिः॥ सहत्र्यञ्चतीति सध्र्यङ्॥ समत्र्यञ्चतीति सम्यङ्॥ तिरो ञ्चतीति तिर्यङ्॥ कोः
कत्तत्पुरुषे॥ कुशब्दस्य तत्पुरुषे स्वरे च परे कदादेशो भवति कुत्सितेर्थे॥ कुत्सितमन्नं कदन्न
म्॥ ईषदर्थे का॥ ईषदर्थे वर्त्तमानस्य कुशब्दस्य कादेशो भवति॥ ईषल्लवणम्· कालवण
म्॥ काकवकदुष्णो· ईषदुष्णम्· कोष्णम्· कवोष्णम्· कदुष्णम्॥ पुरुषे वा॥ पुरुषशब्दे
परे कुशब्दस्य वा कादेशो भवति कुत्सितः पुरुषः कापुरुषः॥ कुपुरुषः॥ षष उत्वम्॥ दतृद
शधासूत्तरपदादेष्टुत्वं भवति॥ षड्भिः अधिका दश· षोडश॥ षट्प्रकाराः षोढा॥ संख्यायाः स्त्र
कर्मधारयस्तत्पुरुषोपि इति सूत्रेण समासः।२

विग्रहतत्पुरुषः।३

॥५४॥०।

टीसंहंभजे

अथ तद्धितप्रक्रिया निरूप्यते ॥ अपत्येऽण् ॥ नाम्नोऽपत्येऽर्थेऽण् प्रत्ययो भवति ॥
उपगोरपत्यमिति विग्रहे समासप्रत्यययोरिति विभक्तिलोपः ॥ णकारो वृद्ध्यर्थः ॥ आदिस्व
रस्य ञ्णिति णिति च वृद्धिः ॥ स्वराणां मध्ये आदिस्वरस्य वृद्धिर्भवति ञिति णिति च
परे ॥ वोऽवः स्वरे ॥ ओकारस्य उकारस्य च अव भवति यकारे स्वरे च परे ॥ औपगवः वसि
ष्ठस्यापत्यं वाशिष्ठः ॥ गोतमस्यापत्यं गौतमः ॥ ऋ उर् णि ॥ मातृशब्दस्य ऋकारस्य उर् भव
ति अणि परे ॥ षण्णां मातॄणामपत्यं षाण्मातुरः ॥ क्वचिन्न स्यानो न माद्वृद्ध्याः ॥ द्व
योः मात्रोरपत्यं द्वैमातुरः ॥ अत इञ् ॥ अकारान्तान्नाम्नोऽन्यभिशब्दादपत्ये

त २

॥ ध्रासिंहभजे ॥

ग्रामं प्राप्तः ग्रामप्राप्तः ग्रामप्रविष्टः शूद्रः ॥ २

ब्रह्मचर्य्यगारिहस्थवाणप्रस्थ संन्यासिनः ॥ १०

पदं समानाधिकरणाम् ॥ आदेश्च द्वन्द्वे ॥ द्वन्द्वे समासे सति आदिपदस्य लोपो भवति ॥ माता च पिता च पितरौ ॥ श्वश्रूश्च श्वशुरश्च श्वशुरौ ॥ दुहिता च पुत्रश्च पुत्रौ ॥ ऋतां द्वन्द्वे ॥ [illegible] द्वन्द्वे समासे सति पूर्वपदस्य ऋकारस्य आत्वं भवति ॥ मातापितरौ ॥ द्वन्द्वे सर्वादि त्वं वा ॥ वर्णाश्च आश्रमाश्च इतरे च ते वर्णाश्रमेतरे ॥ वर्णाश्रमेतराः ॥ वैयधिकरणे बहुव्रीहौ मध्यमपदलोपो वक्तव्यः ॥ कुमुदस्येव गंधो यस्य स कुमुदगंधः ॥ हंसस्येव गमनं यस्याः सा हंसगमना ॥ दिक्संख्ये संज्ञायाम् ॥ संज्ञायां गम्यमानायां दिक्संख्ये [illegible] संख्याशब्दौ नित्यं समस्येते ॥ दक्षिणाग्निः ॥ सप्त च ते ग्रामाः सप्तग्रामाः ॥ पंच च ते आम्राश्च ते पंचाम्राः ॥ सप्त च ते ऋषयश्च ते इति स[illegible] सप्तर्षयः ॥ ॥ ॥ इति समासप्र[illegible]क्रिया समाप्ता ॥

॥ ५३ ॥

५३

॥ ५३ ॥

सा० प्र०

सुमित्रायाः अपत्यं सौमित्रिः ॥२ गुदिः ॥ ८५ पर्जन्यवल्लक्ष्मी दृष्टौ दिपद द्धिः ॥ यथा मेघः जलेवर्षति स्थलेवर्षति तद्वत्रापि वृद्धिः ॥१

पितृष्वसुरपत्यं पैतृष्वस्रीयः ॥ मातृष्वसुरपत्यं मातृष्वस्रीयः ॥ सवर्णोदीरित्यवक्तव्यः ॥ सवर्णायाः अपत्यं सावर्णिः ॥ लुगवहृवे क्वचित् ॥ अपत्येऽर्थे उत्पन्नस्य प्रत्ययस्य वहुत्वे क्वचिद्यापत्येऽपि विषये लुग्भवति ॥ गर्गाः ॥ वत्साः ॥ अत्रयः ॥ विदेहाः ॥ देवते दमर्थे ॥ नाम्नो देवतार्थे इदमर्थे चोक्ताः प्रत्यया भवंति ॥ इन्द्रो देवता अस्य ऐन्द्रं हविः ॥ सौ देवता अस्य सौम्यं दधि ॥ देवदत्तस्य इदं देवदत्तम् ॥ क्वचिद्वृद्धयोः ॥ पूर्वोत्तरपदायोः क्वचिद्वृद्धिर्भवति निति णिति च [illegible] तद्धिते परे ॥ सुहृदमनुतोऽइदं स्वाग्नौ मात्तमकर्मसुहृदो भावः ॥ सौहार्दम् ॥ अत्र भावे ष्यण् वक्तव्यः ॥ णितो वा ॥१०

सति२

मो२

सिद्धितकत्या नावः
वेमिस्पकार ११३

अपत्यार्थे अप्रत्ययो भवति ॥ यस्य लोपः ॥ पुरन्दरस्यापत्यं पौरन्दरिः ॥ देवदत्तस्यापत्यं दैवदत्तिः ॥
दशरथस्यापत्यं दाशरथिः ॥ श्रीधनस्यापत्यं श्रैधनिः ॥ ष्फायनरायण्यारायणीयाः गर्ग्जन
डात्रित्रिपितृष्वस्रादेः ॥ गर्ग्जादेर्नडादेरत्र्यादेः स्त्रीलिङ्गात्पितृष्वस्रादेश्च एप
ष्फायनरायण्यारायणीय इत्येते प्रत्यया भवन्ति ॥ अपत्येऽर्थे ॥ गर्ग्जस्यापत्यं गार्ग्ज्यः ॥
वत्सस्यापत्यं वात्स्यः ॥ नडस्यापत्यं नाडायनः ॥ चरस्यापत्यं चारायणः ॥ अत्रेरपत्यं आ
त्रेयः ॥ कश्यपस्यापत्यं काश्यपेयः ॥ गंगायाः अपत्यं गांगेयः ॥ महयाः अपत्यं माहेयः ॥

-सिहं भजे- परे॥ अन्य स्यइदम्- अनीदियम्- अर्द्धजरत्याः इदं अर्द्धजरतीयम्॥ कारकात्क्रियायु
क्ते॥ कारकादपेते प्रत्ययाः भवंति क्रियायुक्ते कर्त्तनि कर्म्मणि चाभिधेये कुंकुमेन रक्तं व
स्त्रं कौंकुमम्- मथुरायाः आगतास्तत्र यातो वा माथुरः॥ ग्रामे भवो ग्राम्यः॥ धुरं वहति धुर्य्यः॥
धौरेयः॥ के नेवैकाः॥ कर्द्दम इयं इक इत्येते प्रत्ययाः भवन्ति भवाद्यर्थेषु॥ राणवं चैषां वे
कालिकम्॥ कर्णाट भवः कार्णाटकः। कर्णाटकः। ग्रामादागतस्तत्र यातो वा ग्रामिणः।
संधिश्चिन ः। समीचीनः। निरश्वीनः। क्वचिद्यलोपश्च वक्तव्यः॥ कैन्यायायानः। कौनी
नः। पुष्येण युक्ता पौर्णमासी पौषी॥ तस्यां भवः पौषीणः। क्षत्रियः शुक्रो देवता अस

कानीनो व्यासः कर्णश्च अनूढायां १ — अप्रसूतयोनिः कन्या २
अविवाहितायां उत्पन्नइत्यर्थः॥१

नसिंहभजे॰

उन्क्ताः पुंसाः विषयान्तरे रितितेवामवंति ॥ अजो गौर्यस्यासौ अजगुः शिवः ॥ तस्येधनुः आजगवम् ॥ अजगवम् ॥ कुमुदस्येव गंधो यस्य असौ कुमुदगन्धः ॥ तस्यापत्यं स्त्री कौमुदगंध्या ॥ आयतः स्त्रियामित्यापूं॰ गंधस्येदुत्पूतिसुसुरभिभ्यः ॥ सुगंधिरित्यादिरस्व सुरस्यायं श्वासूर्य्योग्रामः ॥ भविष्णोः इदं भविष्णवम् ॥ गोः इदम् गव्यम् ॥ कुलेभवम् कुल्यम् ॥ तवइदं त्वदियम् ममइदम् मदियम् ॥ चतुरस्त्र लोपः येयो ॥ चतुरशद् सचकारस लोपो भवति ये यो प्रत्यये परतः ॥ चतुर्णां पूरकः तुर्य्यः ॥ तुरियः ॥ अन्नस्यदकु ॥ अन्नशब्दस्य दगागमो भवति इ प्रत्यये

५५

चतुर्भुजचरित्रम्

५५

५२

काचाईश्नोभवतः॥तवइदं तावकम्· ममइदं मामकम्

दे

अ२

सिंहभजे·

[illegible]॥तावकिनः।मामकिनः। अस्मानयोर्युष्मदस्मदोर्युष्माकास्माकौ॥एकार्थयोस्तव कममकौ· युवयोर्युष्माकं वायं यौष्माकः। आवयोरस्माकं वायं आस्माकः॥युवयो[illegible]र्युष्माकं वायं यौष्माकिनः॥आवयोरस्माकं वा अयं आस्माकीनः।वतुल्ये॥साहश्येऽर्थेवत्प्रत्ययो भवति·॥ चन्द्रेणतुल्यं· [illegible]चन्द्रवन्मुखम्· घटेनतुल्यं· घटवत्·[illegible]पटेनतुल्यं पटवत्फलकम्·॥ भावेत्वतलौ॥ भावप्रवृत्तिनिमित्ते भावेत्वतलौ प्रत्ययाः भवन्ति॥ब्राह्मणस्य भावः ब्राह्मणता· जनानां समूहो जनता·॥ग्रामाणां समाहारः ग्रामता· तान्तस्य स्त्रीलिङ्गत्वात् पुनित्यम्· समाहारेता च गुणाः॥ सुभगस्य भावः सौभा

+ त्वान्तं क्लीवं तलन्तं स्त्रियाम्॥२

★ ब्राह्मणत्वम्

समूहवेते

व३

श्लोकष्या:   त: ५

ति

शुक्तिषमा इन्द्रियमव्यहो दीव्यतीति आक्षिकः। शब्दं करोतीति शा[illegible]ब्दिकः। वेदसम्बन्धि
नी क्रिया वैदिकी॰ नदादेर्डीप्॰ तर्के भवः। तार्किकः॥ अव्ययसर्वनाम्नामकच्प्राक् टेः॥ अ॰
व्ययसर्वनाम्नां चटेः प्राक् अकच् स्यात्॥ उच्चकैः नीचकैः सर्वकः। त्यतनो। किमादेरव्यादे
र्वा अर्थे त्रल्तसो प्रत्ययो भवतः। कुत्र भवः कुत्रत्यः। तत्र भवः। तत्रत्यः। अत्र भवः। अत्र
[illegible] भवः। [illegible] त्लतः। स्वार्थेऽपि॥ उक्ताः प्रत्ययाः स्वार्थेऽपि
ततः। सर्वः। सर्वतः। श्वः भवः। श्व[illegible]
भवन्ति। देवदत्त एव देवदत्तकः॥ चत्वार एव वर्णाश्चातुर्वर्ण्यम्॰ चोर एव चौरः॥
अशीनयोर्युष्मदस्मदोस्तवकममकादिश्च। अशीनयोर्युष्मदस्मदोस्तवकममक

५६

बहोस्थाने भू चादेशः। बहोर्भावः भूमा॥ अस्त्यर्थे मतुः॥ नाम्नोऽस्त्यर्थे मतुप्रत्ययो भ
वति· उकार अनुबंधार्थः॥ गावो विद्यन्ते यस्यासौ गोमान्॥ श्री विद्यते यस्यासौ श्रीमा
न्॥ धि विद्यते यस्यासौ धीमान्· गोमती· श्रीमती· धीमती॰ अइकौ च मत्वर्थे॥
मत्वर्थे अइकौ प्रत्ययौ भवतः। वेडत्युं निपातः कायस्पस वेडनेन्तः॥ माया विद्यते य
स्यासौ मायिकः। मा[illegible]नोपधाद्वत्विनो॥ मकारान्तान्मकारोपधादकारान्तादका
रा[illegible]पधाद्वा वत्विनौ प्रत्ययौ भवतः स्त्यर्थे॥ भगो विद्यते यस्य असौ भगवान्॰॥
किम्विद्यते यस्यासौ किम्वान्· लक्ष्मी विद्यते यस्यासौ लक्ष्मीवान्· धनमस्यास्तीति धनी॰

५८

गणम्· सुमनसो भावः सौमनस्यम्· विदुषो भावः वैदुष्यम्· ।। कर्म्मणोपि पिपरायवक्तव्यः ।। ब्रा
ह्मणस्य इदं कर्म्म ब्राह्मण्यम्· राज्ञः इदं कर्म्म· राजन्यम्· राज्यम्० लोवेत्तिटेर्लोपः ।। लोहिता
दिभ्योवेइ मन्प्रत्ययो भवति· स च डित्· ।। लोहितस्य भावः [illegible] लोहितिमा· अरुणो भावः
अरिणिमा· औरेइमनि· ।। हसादेर्लघोरवर्णस्यरो भवति इमनो परे· ।। पृथोर्भावः । प्रथि
मा· दृढस्य भावः द्रढिमा· हसादे किम् ऋजोर्भावः । ऋजिमा· लघोः किम् कृष्णस्य भावः ।
कृष्णिमा· । बहोर्लोपो भू च बहोः ।। बहोरुत्तरेषां इमनादीनामिकारस्य लोपो भवति·

57

५७

सा०प्र०॥

स्तौतीतु निद्लः ॥ श्रो न्नत्वे दन्ताद्नः। उन्नतादंतायस्यसदन्तुरः ॥ श्रद्धादेवालुः ॥
श्रद्धाविद्यतेयस्यसश्रद्धालुः ॥ कृपाविद्यतेयस्यस कृपालुः ॥ दयाविद्यतेयस्यसदया
लुः। अस्मायामेधास्रजोविनिः। अस्य विनिर्व्यन्ते अयः। तेजोविद्यतेयस्यसतेजस्वी। यशोवि
द्यतेयस्यसयशस्वी। तपोविद्यतेयस्यसतपस्वी। मायाविद्यतेयस्यसमायावी। मेधाविद्य
तेयस्यसमेधावी। स्रग्विद्यतेयस्यसस्रग्वी ॥ वाचोग्मिनिः। वाग्मी। ॥ आलाटोकुत्सि
तभाषिणि। ॥ कुत्सितावाकू वाचालः। वाचाटः। ईषत्समाप्तौ कल्पदेशपदेशी

राम

नाम्नादेमोन्तोपधात्मतुः भूमिमान्. ऊर्मिर्विद्यते यस्य ऊर्मिमान्.

ग्रीन्द सिंहं मेजे·

छत्रमस्यास्तीति छत्री. दण्डोऽस्यास्तीति दण्डी. इष्वादि विद्यते यस्याः सा इष्वद्वती. भूमिः शमी. ॥ अत
ऽतादाद्यस्य ॥ तडिद्विद्यते यस्य स तडित्वान्. मरुद्विद्यते यस्य स मरुत्वान्. सरो विद्य
ते यस्य स सरस्वान्. ॥ एतत्किंयत्तद्भ्यः परिमाणे वतुः ॥ यत्तदोरा ॥ यत्तदोष्टेरात्वं भवति वतौ
परे ॥ यत्परिमाणमस्य इति यावान्. तत्परिमाणमस्य इति तावान्. ॥ किमः किय्यस्य ॥ कि
मः शब्दस्य कियादेशो भवति. वतुप्रत्ययस्य वकारस्य यकारो भवति ॥ किम्परिमाणमस्य इति
कियान्. ॥ आ इदश्चेदमेवा ॥ एतद्[illegible]दस्य आ इश इत्येतावादेशौ भवतः वतौ परे. एतत्प
रिमाणमस्य ॥ एतावान्. इयान्. तुन्दादेरिलः ॥ तुन्दादिभ्य इलच्प्रत्ययो भवति ॥ तुन्दोऽस्य

+ वकारादिस्यापत्येव वतुप्रत्ययस्य वकारस्य यकारः ॥ ५

५९ ५८ ६२ (55) ५८

सा०प्र०

स्वरस्पर्शद्वित्त्वं न भवति किन्तु तयोः पुडागमो भवति इट् उट् इत्येतावागमौ भवतः ॥ वर्णविश्लेषे संक्षात्वाय कारात्पूर्वे मिकारः ॥ वकारात्पूर्व मुकारः । आदिस्वरस्य ञ्णिति णितिच वृद्धिः ॥ विधी कारणाः इत्तेयाज्ञार्थे ॥ स्त्रज्ञायायां त्वसो [illegible] ञ्णितः ॥ तरतमेयस्विष्ठाः प्रकर्षे ॥ ० अतिशयेनार्थेन तरतमईयसुइष्ठइत्येते प्रत्ययाः भवंतिः ॥ अतिशयेन कृष्णः कृष्णतरः । अतिशयेन शुक्लः शुक्लतमः । इ [illegible] यस्विष्ठो ङित्तायिति वक्तव्यौ उकारोनुविधानार्थः । अतिशयेन [illegible] लघुः लघीयान् लघीयसी पापीयान् पापीयसी लघिष्ठः ॥ लघिमा ॥ गुर्वादेर्गरादिरादेशो भवति इष्ठेमेयसुपरेषु अतिशयेन गुरुः गरिष्ठः ॥ ग

११८

श्रीनृसिंहंभजे

५९ न३

ण्याः॥ ईष [illegible] त्परिसमाप्तौ सर्वज्ञः सर्वज्ञ कल्पः। [illegible] इष्ठजपटुः पटुदेश्यः। पटुदेशी

यः। पाशः कुत्सायाम् कुत्सितो भिषक् भिषक्पाशः। प्रशंसायां रूपः। प्रशस्तो वैयाकरणः।

वैयाकरणरूपः॥ भूतपूर्वे चरट्॥ पूर्वं दृष्टो दृष्टचरः। प्राचुर्ये विकारप्राधा [illegible] न्याद्विषु मयट्॥

अन्नं प्रचुरं यस्मिन् यज्ञे स अन्नमयो यज्ञः॥ मृदो विकारः मृन्मयो घटः॥ जर्झधितेऽद्धुदेसत्त्रा

राष्यकात्य॥ व्याकरणमधिते वेत्ति वा वैयाकरणः॥ शोभनोऽश्वः स्वश्वः स्वश्वस्तं वेत्ति अधिते सौव

श्वः॥ न य्वाभ्यां पदान्ताभ्यां पूर्वौ तु ताभ्यामैच्॥ पदान्तयोर्यकारवकारयोः सम्बन्धिनः।

(५८)

५९

सा०प्र०

रच्छाद्वेसटमात्रच०४

घ्नोरयः॥ जानुपरिमाणं जलं जानुदघ्नं जलम्॥ पूरुषमात्रं जलम्॥ शिरोद्वयसम्॥ गद्वयोर्वि हूनां चैकस्य निर्द्धारणे किमादिभ्योऽतरडतमौ वक्तव्यौ॥ कतरो भवतोः कठः॥ कतमो भवतां तांत्रिकः॥ भवतोर्यतरः तार्किकस्ततरः। डद्वस्तानु॥ संख्येय विशेषावधारणार्थे द्वित्रिभ्यां तीयः॥ द्वयोः संख्यापूरकः द्वितीयः॥ त्रेः संप्रसारणम्॥ त्रयाणाम संख्यापूरकः॥ तृतीयः॥ षट्चतुरोस्थः॥ ष संख्यापूरकः षष्ठः॥ चतुर्णां संख्यापूरकः चतुर्थः॥ विंशत्यादेस्तमट्॥ विंशतितमः॥ सप्ततितमः॥ अशीतितमः॥ विंशतेऽस्ति लोपश्च॥ पक्षे विंश॥ शतादेर्नित्यम्॥ शतसंख्यापूरकः शततमः॥ पंचादेर्मट्॥ पंचानां संख्यापूरकः पंच

संमं३ द१

नं०१

राम

लोपिनादेः इदिमस्य ॥३

नितिदेशोषः

अतिशयेन वदुः प्रशस्यो वा वद्दुः शब्दस्य ज्यादेशः ॥३

लोपश्च सिंहं भजते

रिमा ॥ गरीयसो युवाल्पयोः ॥ अनयोः कनादेशो वास्यादिष्ठेमेयस्सु ॥ युविष्ठः ॥ यविष्ठान् कनिष्ठः ॥ कनिष्ठान् ॥ स्थूलस्य स्थविः ॥ अतिशयेन स्थूलः स्थवीयान् ॥ ईलोपो ज्याशब्दादीयसः ॥ ज्याशब्दात्परस्य ईयसोरीकारस्य लोपो भवति ॥ ज्यायान् ज्येष्ठः ॥ अतिशयेन दीर्घः द्राघिष्ठः ॥ द्राघीयान् ॥ प्रशस्यस्य श्रः ॥ प्रशस्यशब्दस्य श्रादेशो भवति इष्ठेयसोः परतः ॥ अतिशयेन प्रशस्यः श्रेयान् श्रेष्ठः ॥ बहोरीष्ठेयिः ॥ बहोरिष्ठप्रत्ययस्य इयिर्भवति ॥ भूयिष्ठः ॥ किमेत्यव्ययाद्यव्याद्यात्तरतमयोरामवक्तव्यः ॥ कुतः ॥ रिमारां कुतस्तरामकुततमाम् ॥ उच्चैस्तरां गायति ॥ पचतितरां पचतितमाम् ॥ परिमाणेद

६०

पि २

प २

६०

(57)

पंचवारान्करोतीति पंचकृत्वः। सप्तवारान्करोतीति सप्तकृत्वः॥ विंशतिकृत्वः। शतकृ
त्वः। सहस्रकृत्वः॥ द्वित्रिभ्यां सुः। द्विः। त्रिः। वक्रमादेश्शासः॥ बहुवारान्करोतीति बहु
शः॥ तयाय्येडो संख्यायाम्॥ द्वितयम्। त्रितयम्। [illegible]म्। द्वयम्। त्रयम्। स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्स्न
ञौ॥ स्त्रियामनुनन्तं स्त्रैणम्। पुंसि स्नञ्नुरुक्तम्। पौंस्नम्॥ शेषा निपात्याः कत्यादयः॥
॥ इति श्रीसारस्वतवृत्तावनुभूतिस्वरूपाचार्यकृतायां प्रथमवृत्ति

न्दसिंहनडे

मः॥ सप्तानां संख्यापूरकः सप्तमः॥ एकादशादेर्डः॥ एकेन अधिका दश एकादश॥ द्व्यष्टा
नां द्वा त्रयो उष्ठाः॥ प्राक्शतादनशीतौ॥ द्वौ अधिकादश द्वादश॥ त्रिभिः अधिका
दश त्रयोदश॥ अष्टभिः अधिका दश अष्टादश॥ अनशीत्याविति विशेषणान्ने
ह द्व्यशीतिः॥ अशीतिः॥ चत्वारिंशदादौ वा॥ द्विचत्वारिंशत्॥ द्वाभ्यां अधिका
श्चत्वारिंशत् द्वाचत्वारिंशत्॥ कतिकतिपयाभ्यां थः॥ कतीनां पूरकः कतिथः। कतिप
यथः। संख्यायाः प्रकारे धा॥ द्व्यादीनां प्रकारा द्विधा त्रिधा चतुर्धा॥ द्वित्रिभ्यां धा
धमञ्जौ वा॥ गुणाः द्वेधा त्रेधा द्वैधम् त्रैधम्॥ क्रियाया आवृत्तौ कृत्वसः॥

द्वै

९१

ऌः ३

58

९१

श्रीन्दसिंहेन
जेण।

समाप्ता॰॥ इति॰॥ राम॰॥ शुभं भवतु पाठकस्य॰॥

सम्वत् १८ ९४ शाके १७ ५९ शन १२ ३५ श्रावण

शुक्लाष्टम्याम् कुजे यदुवंशमणिना लिखितम् शुभं भवतु॰

[OrderDescription]
,CREATED=27.10.20 12:17
,TRANSFERRED=2020/10/27 at 12:26:30
,PAGES=117
,TYPE=STD
,NAME=S0003803
,Book Name=M-911-SARSWAT PRAKIRIYA
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF

FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF

FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF

FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF

FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF

FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF

FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF

FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF

FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF

FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,